

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

CONSILIÛLU-ALI IVROPI

Strasbourg, 02 di Shcurtu, 2005

ACFC/INF/OP/I(2005)001

COMITETLU CONSULTATIV A CONVENTSIILJEI-CADRU TI-
APĂNGHISEAREA-A MINORITĂTSLOR NATSIONALI

**Mindueari ti Republica Iugoslavă di ma-ninti Machedonia,
apruheată pi 27 di Mai, 2004**

Conținutul :

REZUMAT EXECUTIV.....	3
I. ÎNDRIDZEAREA-A MINDUEARILJEI DI-ARADĂ.....	5
II. NOTI GHENERALI.....	6
III. COMENTĂRI SPETSIFITSI MUTRINDALUI ARTICULILI 1-19.....	9
IV. VIDERI SHI COMENTĂRI PRINTSIPALI-A COMITETLUI CONSULTATIV.....	29
V. NOTI FINALI.....	34

REZUMAT EXECUTIV

La shedintsa-a lui a 18-spra pi-aradã, cari s-tsãnu di pi 24 pãnã pi 28 di Brumar tu-anlu 2003, Comitetlu Consultativ u-ahurhi analiza-a concluziilor a protlui Raportu di stat, di pi 23 di Yizmaciunji, a Republicãljei Iugoslavã di ma ninti Machedonia. Tu contextul a lishteii analizã, unã delegatsii-a Comitetlui Consultativ u vizitã Republica Iugoslavã di ma ninti Machedonia di pi 8 pãnã pi 12 di-Andreù, anlu 2003, cu scupolu cà ta s-adunã ma multi informatsii di la reprezentantsãljei-a Guvernului cum shi di la organizatsiili neguvernali sh-di la-alti sursi independenti, ti implementarea-a Conventsiiljei-cadru. Comitetlu Consultativ u-apruche Concluzia ti Republica Iugoslavã di ma ninti Machedonia la shedintsa-a lui 19-spra pi-aradã, tsãnutã pi 27 di Mai, tu-anlu 2004.

Comitetlu Consultativ li sustsãni-alãxerli constitutivi shi leghislativi-adrati pãnã tora dupã Hundrata di Ohrida, alãxeri cari suntu bazã ti-unã ma mari-apãnghiseari-a minoritãtslor, anamisa di-altili, shi-atsea tu dumenea-a ufiliseariljei a limbãljei a minoritãtslor, depoaia educatsia shi bãnaticlu deadun, cu bãgarea-a printsiplui ti prezentsa di isa-isa-a minoritãtslor pi tuti nivelurli-a administratsiiljei publicã.

Autoritãtsli lipseashti s-li-analizeadzã reformili di pãnã tora adusi tu Concluzii, ama shi-ahurhiti cu scupolu cà ta s-hibã-apãnghisiti minoritãtsli; bitisearea-a protseslui a detsentralizatsiiljei, ufilisearea-a limbilor shi-a abetsedilor cum shi-apruchearea-a garantsiilor suplimentari contra-a discriminariljei cari va s-hibã sferi printsipli ti lucru shi baza-a curi va s-completeadzã shi va s-consolideadzã cadrul leghislativ cari existeadzã gaire. Tu-aestu contextu, Guvernul lipseashti s-lã li-asiguripseascã shi-drepturli-a minoritãtslor cari suntu prezenti tu-un numir ma njic.

Ãnsãnãtushearea-a acãchiseariljei un cu-alantu cum shi dialoglu intercultural easti unã importantsã vitalã ti yinatorlu-a coeziiljei sotsialã-a statlui, cari eara-aspartã cu conflictul armat dit anlu 2001. Atsea tsi poati sã si veadã easti cã tenzia interetnicã, maljudzã la populatsia ma tinirã, continueadzã s-hibã factorlu printsiplal ti gaile, cari easti martor ti existarea-a mãrlor cheaditsi-anamisa di comunitãtsli, maljudzã-anamisa di-atsea arbisheascã shi machiduneascã. Lipseashti s-hibã-adrati shi-alti cilãstãseri ta sã si-agiutã interactsia-anamisa di componentili diferiti-a sutsiitatiljei, maljudzã tu sfera-a educatsiiljei iu lipseashti s-promoveadzã-acãchisearea individualã-a limbilor cari sã zburãscu tu-aestu-arãdzãm.

Idghea-ashi lipseashti sã si-aproachi shi-alti metri cari va s-adarã s-tsãnã pi-un nivel analtu educatsia pi limbili-a minoritãtslor ashii cum easti cu comunitatea-arbisheshtsã shi-atsea turttesca. Tu-aestu contextu shi-azãptãsearea ti fundari-a educatsiiljei privatã lipseashti sã si-analizeadzã diznãu.

Discriminarea cari u-aravdã niscãntsã inshi dit populatsia-a Romilor s-fatsi tu sferi diferiti shi-aestã spuni ti mări diferentsã sotsio-economitsi-anamisa di elji sh-di-alantã parti-a populatsiiljei. Diferentsãli ma multu s-ved tu sfera-a intrariljei tu lucru, a protectsiiljei medicalã, shi-a educatsiiljei. Easti multu importantu cà-autoritãtsli s-li facã jgljoatili tuti ta s-u-adarã ma bunã situatsia-a membrilor a lishteii populatsii-aflatã tu piriellju, tu conformitati shi tu cadrul a Strateghiiljei natsionalã cari s-aflã tu protseslu di-adrari.

Alti jgljoati lipseashti s-hibã-adrati tu relatsiili cu mediili, tsi va s-dzãcã sã si-asiguripseascã actseslu-a minoritãtslor la mediumili publitsi. Tu sfera-a culturãljei easti multu importantu sã si-nvãrtusheadzã tsãnearea shi developarea-a culturilor a minoritãtslor, sh-ma multu-a culturãljei a Armãnjlor.

Idghea-ashitsi lipseashti sã si-acatsã tu isapi shi metriili tsi li fac posibili consultatsiili di-aradã la nivelul institutsional cu minoritãtsli-n ligaturã cu problemili tsi li-aù eali.

I. ĂNDRIDZEAREA-A MINDUEARILJEI DI-ARADĂ

1. Raportul di stat ali Machidunii (ma-nclo tu textu Raportu di stat) scos tu migdani, di pi 1 di shcurtu, 1999, eara dat pi 23 di Yizmăciunji, 2003. Comiteltu Consultativ u-ahurhi analiza-a Raportului di stat la shedintsa-a lui 18-spră pi-aradă di pi 24 până pi 28 di Brumar, tu-anlu 2003.
2. Tu contextual a lishtei analiză, Comiteltu Consultativ u shtsă-atentsia pi-ndauă puncti după cari lipseashti sã si-adună informatsii suplimentari. Ti-atsea s-deadi un chestionar până di-autoritătsli pi 18 di Brumar, tu-anlu 2003. Apandasea-a Guvernului pi chestionarlu eara data pi 1 di-Apriir, tu-anlu 2004.
3. Ca-apandasi la cljimarea-a Guvernului ma sh-tu conformitati cu regula 32 a Rezolutsiiljei a Comitelui di minishtsră (97) 10, ună delegatsii-a Comitelui Consultativ u vizitã Republica Iugoslavã di ma ninti Machedonia di pi 8 până pi 12 di-Andreu, tu-anlu 2003, cu scupolu cã ta s-adună ma multi informatsii di la reprezentantsãlji-a Guvernului cum shi di la organizatsiili neguvernali sh-di la alti sursi independenti, ân ligaturã cu implementarea-a Conventsiiljei-cadru. Tu-ndridzearea-a mindueariljei di-aradã, Comiteltu Consultativ idghea-ashi li consultã materialili scriati di ma multi organi-a Consiliului ali Evropi, deapoaia di-alti organizatsii internatsionali, organizatsii niguvernali shi di-alti sursi independenti.
4. Comitetlu Consultativ după-atsea u-apruche mindueari-aestã la shedintsa-a lui 19-spra pi-aradã, di pi 27 di Mai, tu-anlu 2004 shi-ù lo apofasea s-u da la Consiliulu di minishtsră¹.
5. Minduearea di tora easti un regulamentu dat pi art. 26 (1) dit Conventsiia-cadru, după cari, tu lugursearea cã cãt di-adezvati suntu metrili loati di partea-pãrtiilor cu scupolu cã sã si implementeadzã printsipili-a Conventsiiljei-cadru, Consiliulu di minishtsrã va s-hibã-agiutat di Comiteltu Consultativ cum sh-di regulamentul a regulãljei 23 dit Rezolutsia (97) 10 a Consiliului di minishtsrã, după cari Comiteltu Consultativ lipseashti s-lu veadã Raportul di stat shi s-u da minduearea-a lui până di Consiliulu di minishtsrã.

¹ Comiteltu Consultativ u-avea loatã apofasea la shedintsa-a lui 12-spra pi-aradã, di pi 30 di Brumar, tu-anlu 2001, s-adarã niscãnti-alãxeri tu structura-a mindueariljei a ljei. Ashi, la-aestã shedintsa s-adusi-apofasea sã si dãnãseascã cu praxa di dari-a concluziiljei propuniri shi recomandari di partea-a Consiliului di minishtsrã (partea-a 5-tsea di minduearea di ma ninti) shi s-bagã un nàu sector al 4-lea, intitulat ca “Concluzii printsipali shi comentari-a Comitelui Consultativ”. Comiteltu Consultativ idghea-ashi u-avea loatã-apofasea s-da “Noti di concluzii” tu partea-a 5-tsea tu loc di partea-a 4-tra. Aesti-alãxeri yin pi puteari pi 30 di Brumar, tu-anlu 2001 shi suntu ti tuti minduerli-adusi după-aestã data tu protlu tsiclus di monitoringu. Alãxerli s-fac di furnjia-a protãljei detsizii spetsificã di stat ân ligaturã cu implementarea-a Hundratãljei-cadru aprucheatã di consiliulu di minishtsrã tu Brumar 2001.

II. NOTI GHENERALI

6. Comitetlu Consultativ cu-nvirnari bagã oarã ti factul cã Raportul di stat eara dat cu-amãnari di ma multu di 4 anji cu tsi lu-ambudghiseashti serios protseslu-a monitoringlui ti implementarea-a Hundratãljei-cadru di partea-ali R. Machedonia. Aestu raportu contsãni unã videari detalã-a leghislatsiiljei existentã, deadun cu niscãnti informatsii limitati-n ligãturã bãgarea-a ljei tu praxã. Comitetlu Consultativ lu-alavdã factul cã tu raportu suntu bãgati shi dati statistitsi tsicara cã niscãnti dati nu suntu completi. Sigurã cu gaile, Comitetlu Consultativ bagã oarã cã, conflictul cu-armati dit anlu 2001 shi zãvãlji cari inshirã di el nu suntu spusi dip ghini tu Raportul di stat.

7. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã shedintsa tsãnutã Scopia shi Tetuva tu chirolu-a vizitãljei adusã-aminti ma-nsus organizatã la cljimarea-a Guvernului, eara unã bunã posibilitati ti-un dialog directu ti-atsea cum normativili cari suntu pi puteari sã si implementeadzã tu praxã. Tu dialog loarã parti reprezentantsã di ma multi pãrtsã shi-aestã featsi sã si-adunã informatsii relevanti di la Guvernul sh-di la alti sursi, anamisa di cari shi-asotsiatsiili-a minoritãtslor. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-autoritãtsli spusirã unã cooperari tu-ndridzearea-a vizitãljei. Idghiul comitet bagã oarã cã-autoritãtsli deadirã informatsii suplimentari tu formã di-apandasi-ngrãpsitã-a chestionarului.

8. Comitetlu Consultativ constateadzã cu-nvirnari cã-autoritãtsli, piningã-atsea tsi-amãnarã cu darea-a Raportlui, nu-lji consularã shi reprezentantsãlji-a minoritãtslor natsionali tu-ndridzearea-a lushtui Raportu di stat. Loatã-n ghegeneral, Comitetlu Consultativ bagã oarã cã suntu shcurti informatsiili cum shi consultatsiili tu cilãstãserli tu implemetarea-a Hundratãljei-cadru. Comitetlu Consultativ lji spuni-a Guvernului s-adarã shi-alti jgljoati ti-mbunãtsarea-a Conventsiiljei-cadru, a raportlui shi-a regulilor ti observarea-a raportlui pi nivel internatsional. Aesti-mbunãtsari lipseashti sã si veadã tu publicatsiili di ma-nclo a Raportlui di stat shi tu-alti documenti relevanti sh-tu distributsia-a lor.

9. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã nu-ari ca-dealihea canali institutsionali pi nivel di Guvernu ti bãgari shi-observari-a unãljei politicã completã ti minoritãtsli shi ti-atsea cã-aestã politicã easti shcurtã, graduslu di-atentsii ti proplemili-a minoritãtslor easti-altu di la un minister la altu shi-atsea tu functsii di sursili sh-di competentsa-a lor. Comitetlu Consultativ li bagã-autoritãtsli s-lu veadã-aestu problem shi s-aibã tu videari fundari-a unãljei aghentsii guvernãlã cari va u-aibã obligatsia strictã ti-apãnghisearea-a minoritãtslor.

10. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã efectul di la conflictul armat dit anlu 2001 nica s-ducheashti tu sutsiitati cu tsi s-fatsi ma zori implementarea-a Hundratãljei-cadru. Anexa C dit Hundrata-cadru cu cari s-bitiseashti conflictul easti simnatã Ohãrda pi 13 di-Agustu, tu-anlu 2001 (tu textul di ma-nclo Hundrata di Ohãrda) di partea-a prezidentului ali R. Machedonia shi-a pãrtilor polititsi printsipali²

² Pãrtsãli-aesti suntu simnatari-a Hundratãljei di Ohãrda: VMRO-DPMNE, DPA, SDSM, PDP. Dit meslu Yizmãciunji, tu-anlu 2002, Guvernul easti adrat di coalitsia-ali SDSM, LDP shi DUI.

shi tut ashi eara simnatã di reprezentantul spetsial a Uniiljei Evrupeascã cum shi reprezentantul spetsial a Statilor Uniti-ali-Americã. Aestã-anexã C ari unã serii di metri spetsifitsi ti-nchirdãsearea-a sãnãdiiljei. Comiteltu lugurseashti cã-aesti shi-alti niscãnti metri suntu importanti ti developarea-a tolerantsiiljei multietnicã cari caftã unã obligatsii constantã di partea-a autoritãtslor ma shi-a populatsiiljei. Comiteltu Consultativ lu-alavdã factul cã-adrarea-a sãnãdiiljei easti un scupo printsipal a Guvernului shi ti-atsea-l bagã guvernul s-li dubleadzã cilãstãserli-a lui ti-adrara-a sãnãdiiljei.

11. Comiteltu Consultativ bagã oarã cã dupã Hundrata di Ohãrda, Constitutsia cum shi multi zãconji ti-apãnghisearea-a minoritãtslor suntu-alãxiti icã suntu tu protses di-alãxeari cu scupolu s-hibã-nvãrtusheati ãndrepturli-a minoritãtslor. Tu chirolu-a aprucheariljei a lishte mindueari, multi zãconji ti detsentralizari suntu pi calea di-adutseari, ashi cã-armãni unã nisigurantsã ti-atsea cãtã va s-hibã reforma efectivã tu-aestã sferã. Comiteltu Consultativ va s-u potentseadzã importantsa-a protseslui ti completari la chiro a reformilor tuti prividzuti cu Hundrata di Ohrida cum shi-asiguripseari-a bunãljei realizari-a normilor legislativi cari va s-hibã uidisiti cu-alãxerli dit praxã.

12. Comiteltu Consultativ ãn general easti hãristusit di-atsea cum s-realizã Ænregistrrarea dit anlu 2002, ãn conformitati cu conditsiili dit Hundrata-cadru (vedz ma-nghios punctul 3). El bagã oarã cã tu niscãnti pãrtsã-a Hundratãljei di Ohãrda easti bãgat un minim numiral di 20 % di populatsia, dupã cari minoritãtsli va s-hãrseascã di niscãnti-ndrepturi cum tu sfera di educatsii ashi sh-tu ufilisearea-a unãljei altã limbã cari nu easti-atsea machiduneasca. Di-aoa easi shi importantsa-a Ænregistrrariljei cari easti determinarea-a numirlui di tamam a structurãljei etnicã-a populatsiiljei. Ma sh-piningã tuti-aesti lucrì, Comiteltu Consultativ u potentseadzã-ananghea-a Guvernului s-consulteadzã alti sursi, piningã -nregistrrarea, sh-ma multu cãndu-adutsi metri cari lipseashti sã si realizeadzã icã cari-aù influentsã pi nivelu local (vedz comentarlul la punctual 16 di ma-nghios).

13. Comiteltu Consultativ u shutsã atentsia pi factul cã minoritãtsli ma njits ca numir s-duchescu trapti nanãparti di-amintaticlu-a Hundratãljei di Ohãrda. Comiteltu Consultativ lugurseashti cã easti importantu-atsea tsi nalili garantsii asiguripsiti ti-atseali minoritãts cari lu-umplu minimlu numiral, dupã Hundrata di Ohãrda nu lã li scad ãndrepturli-a minoritãtslor ma njits ca numir shi lã-ù tradzi atentsia-a autoritãtslor s-asiguripseascã un balantsu-adecevat tu realizarea-a metrilor ãn raportu cu doi scupadz: mãmimea-a minoritatiljei shi-ananghea-a minoritatiljei, tsi va s-dzãcã un balantsu-anamisa di scupolu obiectiv shi scupolu subiectiv.

14. Comiteltu Consultativ u-acatsã tu isapi shi greauã situatsia economicã-ali R. Machedonia tu protseslu di implementari-a Hundratãljei-cadru. Cu sumenji ti importantsa-a conditsiilor sotsial-economitsi tu implementarea-a hundratãljei, cu tsi realizarea ari-anaghi di niscãnti cearei materiali, Comiteltu li-acatsã tu isapi griutãtsli-a autoritãtslor ta s-easã-n cap cu problemili economitsi tu realizarea-a hundratãljei.

15. Tu partea di ma-nclo a lishte mindueari sh-tu raportu cu numirlu-a punctilor cum sh-tu raportu cu informatsiili tsi pot s-hibã-aflati, easti dzãsã cã, Comiteltu Consultativ lugurseashti cã realizarea-a punctilor nu easti di naturã-a observatsiiljei spetsificã. Comiteltu va ta s-facã ma limbid cã minduearea-a lui nu lipseashti s-hibã-

acăchisitã ca unã notari-a metrilor tsi suntu realizati pãnã tora cã lipseashti ta sã si-anuleadzã icã ta sã si facã ma putsãni. Comiteltu lugurseashti cã natura-a obligatsiilor dit Hundrata-cadru caftã cilãstãseri sustsãnuti shi constanti di partea-a autoritãtslor tu tinjisearea-a printsipilor shi tu realizarea-a scupadzlor a Hundratãljei-cadru.

III. COMENTĂRI SPETSIFITSI MUTRINDALUI ARTICLILII 1-19

Artucul 1

16. Comiteltu Consultativ bagã oarã cã RIMM ari ratificatã documenti tsi suntu lipsiti tu ma multi sferi cu-agiutorlu-a relevantilor instrumentilor internatsionali. Pi baza-a informatsiilor cari tu-aestu momentu li-ari, Comiteltu Consultativ lugurseashti cã implementara-a lushtui articlu nu va s-adarã itsi turlii di-alti observatsii.

Articul 2

17. Pi baza-a informatsiilor cari tu-aestu momentu li-ari, Comiteltu Consultativ lugurseashti cã implementara-a lushtui articlu nu-a s-adarã itsi turlii di observatsii spetsifitsi.

Articul 3

18. Comiteltu Consultativ bagã oarã cã documentul di ratificari dat pi 10 di-Aprriir 1997 di partea-a Republicâljei Iugoslavã di ma ninti Machedonia li-ari-aesti declaratsii:

1. Termenlu “minoritãts natsionali” cari s-ufiliseashti tu Conventsia-Cadru ti-apãnghisearea-a minoritãtslor natsionali eastilugursit ca hiindalui identic cu termenlu “natsionalitãts” cari s-ufiliseashti tu Constitutsii sh-tu zãconjli-ali Republica Machedonia.

2. Determinãrli-a Conventsiiiljei-Cadru ti-apãnghisearea-a minoritãtslor natsionali va s-hibã implementati la minoritãtsli natsionali arbiseascã, turtseascã, armãneascã, romeascã shi sãrbeascã tsi bãneadzã pi teritoria-ali Republica Machedonia.

19. Comiteltu Consultativ sumliniadzã cã tu neaveari di defnitsii tu insashi Conventsia-Cadru, pãrtsãli interesati lipseashti su-l examineadzã scupolu personal a aplicatsiiljei cari va s-hibã dat a Conventsiiiljei-Cadru tu statlu-a lor. Ti-atsea pozitsia-a Guvernului a Republicâljei Iugoslavã di ma ninti Machedonia easti cã va s-hibã-aflatã insheari dit aestã examinari.

20. Ma Comiteltu Consultativ bagã oarã pi di-unã parti cã pãrtsãli interesati ta s-aibã tolerantsã shi-acãchiseari ta s-aibã tu yinitor unã pozitsii ghegeneralã spetsificã tu statlu-a lor pi isapea-a notilor shi pi di-altã parti cã-aestu raportu lipseashti s-hibã-adrat tu sinfunilji cu determinãrli ghegeneralali dit ândreptul internatsional shi determinãrli ghegeneralali dit Art. 3 a Conventsiiiljei-Cadru. Ahorghea sã si-aibã tu videari cã implementarea-a Conventsiiiljei-Cadru s-nu hibã izvur di distinctsii-arbitrarã shi nigjustificati.

21. Ti-aestã furnjii Comiteltu Consultativ lugurseashti cã fatsi parti di obligatsiili-a lui ta su-l examineadzã scupolu personal dat ti implementarea-a Conventsiiiljei-Cadru ti verificari cã nu s-au faptã distinctsii arbitrari shi nigjustificati. Ma-nclo,

Comitetlu Consultativ lugurseashti cà lipseashti s-u verificã aplicatsia-ndreaptã-a determinãrlor fundamentali dit Art. 3 a Conventsiiiljei-Cadru.

22. Comitatu Consultativ bagã oarã cà tu sinfunilji cu detrmnãrli dit Anexa A dit Hundrata di Ohãrda, furã-adoptati niscãnti amandamenti constitutsionali shi cà Preambulu-a Constitutsiiiljei a Republicãljei Iugoslavã di ma-ninti Machedonia tora dzãtsi-ashi: “Tsitãtseanjli-ali Republica Machedonia, populu machedunescu, cum shi tsitãtseanjli tsi bãneadzã tu sinurli-a ljei cari fac parti di populu arbishescu, populu turtsescu, populu-armãnescu, populu sãrbescu, populu-a Romilor, populu bushnjeac shi-alantsã, cu-apruchearea-a responsabilitãtlor ti yinatorlu-a statlui a lor (...), egalji tu tuti-ndrepturli shi obligatsiili ti bunlu ghegeneral – Republica Machedonia tu sinfunilji cu Republica di Crushuva shi Referendumlu di pi 9 di Yizmãciunji, anlu 1991, elji u-adusirã-apofasea s-u-adarã Republica Machedonia un stat independentu shi suveran (...)”.

23. Consiliulu Consultativ actsenteadzã cà cãndu s-asparsi Republica Federativã Sotsialistã Iugoslavia (RSFI), tuts bãnãtorlji-avea tsitãtsinilji RSFI shi Tsitãtsinilji pi nivel republichescu. Tu chirolu-ali RSFI, Tsitãtsiniljea pi nivel republichescu nu-avea vãrã importantsã ta s-eara tema-a ãndrepturor a oaminjlor, shi multsã nu shi-u-alãxirã cama-amãnat dicara tricurã pit altili Stati shi-atsea s-featsi lucru detsisiv pi Mushtinirea di stat. Ca zãvali, atselji oaminji cari s-mutarã tu-altã Republicã a cari nu lu-alãxirã nivelu Republichescu-a tsitãtseniljiljei nu eara bãgats tu rehghistrili-a bãnãtorlor tu statili iu li-avea tuti ligãturli shi di-atsea ispeti eara pimtsã cà ta s-caftã tsitãtsinilji prit naturalizari (adoptari) dupã zãcunea ti-ndrepturli tsivili dit anlu 1992. Consiliulu consultative spuni cà Zãcunea ti-ndrepturli tsivili dit anlu 1992 eara-alãxitã tu meslu-Andreu tu-anlu 2003 shi furã lishurati conditsiili-a naturalizariljei. Zãcunea-aestã-ù defineadzã tsitãtsiniljea ca “ligature legalã-anamisa di oaminjlji shi statili shi nu-adutsi-aminti ti soea etnicã-a inshilor” shi featsi lishurari ti loarea-a tsitãtsiniljiljei ti etnicumili dit altili Republichi-ali RSFI di-un chiro shi natsionalitsãtsli-ali RSFI di-un chiro. Ghini ma, tu praxã, niscãntili problemi pot shi s-armãnã ti niscãntili minoritãts (sã si veadã tu Articulul 4 sup paragrafilu 37 shi 38).

24. Comitatu consultative nica spuni cà Preambulu-a Constitutsiiiljei ahorghea-ù spuni miletea-a Bushnjeatslor shi-adutsi-aminti shi-altã categorii, “altsã”. Ahtari lucru s-poati sã si veadã tu Informatsiea di stat tu cari sã zburashti ti grupurli cari suntu nafoarã di-atseali cari suntu enunirati tu declaratsiea 1997 cu confirmarea tu Conventsiea Cadru. Comitatu consultative ti ghini u-actsepteadzã-ahtarea developari, cu-atsea tsi spuni ti niscãntili-anomalii a lushtui printsip. Comitatu Consultativ, tut ashitsi, spuni cà tu mouãbetsli-a lor cu organili di condutsiri, vidzurã cà cama-amãnat u-aù tu plan cà-ahtarea de facto politicã s-u facã shi ofitsialã prit alãxearea-a declaratsaiiljei cu tsi-a s-hibã lãrdzitã-apãnghisearea tsi s-da di partea-a Conventsiiiljei-Cadru.

25. Comitatu Consultativ s-informã di membrilji-a Comunitatiljei a Eghipteanjlor cà organili-administrativi u-aù tu naeti sã-lji measticã cu Romilji, di ispetea-a triclutlui a lor etnic, istoriea, traditsiili shi cultura, ma elji vor ta s-hibã lugursits ti comunitati-ahorghea shi s-hãrseascã di-apanghu di Conventsiea-Cadru. Consiliulu Consultativ spuni cà, dupã spunerli-a reprezentantsãlor a comunitatiljei a Eghipteanjlor, cilãstãserli-a lor ta s-hibã lugursits ti comunitati-ahorghea furã-ashtiptati cu-apandasi negoativi dit ma multili organili-a statlui. Consiliulu Consultativ lj-da indati-a

Guvernului s-da garantii că identitatea-a listei mileti easti tinjisiță di partea-a organilor di stat shi s-u veadă posibilitatea că ta s-hibă-apânghisits cu Conventsiia-Cadru tu-ndrepturli-a lor.

26. Madan Eghipteanjlji, Consiliulu Consultativ easti pi mindueari că poati sã si ljea tu videari shi numirarea-a altsãlor inshi cari priced tu-altili grupuri, numirãndalui nitsitãtseanjli, tu cadrili-a sinurlor a Conventsiiljei-Cadru pi baza di-articlu-di-articlu, shi-lji da indati-a Guvernului su-l ljea tu videari-aestu obiectu, shi tu consultatsii cu-atselji ti cari easti zborlu.

27. Comitetlu Consultativ lu-actsepteadzã factlu că Ânreghistrarea-a miletiljei tsi s-featsi tu-anlu 2002, shi rezultatili tsi furã publicati pi 1 di-Andreu tu-anlu 2003³, fu bazatã pi hundrata-cadru legalã. Comitetlu Consultativ ahorghea spuni că dupã Zãconea ti-nreghistrarea-a miletiljei dit anlu 2002, atselji cari suntu responsabiljlji pot s-aleagã s-apãndãseascã pi-ntribarea ti-apartenentsa etnicã cari s-iveashti tu ma multi formi. Comitetlu tut ashitsi spuni că dupã idghea zãconi, declaratili formi mora ta s-hibã tipusiti nu mash pi Machifuneashti, ma tut ashitsi sh-pi-Arbisheashti, Turtseashti, Armãneashti, Romeashti shi Sãrbeashti shi că responsabiljlji lu-aù ãndreptul s-li facã formili pi limba tsi elji va-ù aleagã. Comitetlu Consultativ easti di cãili că tu praxã, ânreghistrarea-a miletiljei s-featsi tu-unã largã uidiseari cu printsipiili dati tu-Articlu 3 dit Conventsiia Cadru (sã si veadã shi Observatsiili ghegenerali di ma-nsus).

Articlu 4

28. Comitetlu Consultativ spuni căArticlu 9 dit Constitutsia dit Republica Machedonia dit Iugoslavia di-un chiro” aclo iu-ù spuni egalitatea dininti-a zãconiljei Comitetlu Consultativ dzãtsi că printsipiili anti-discriminatoritsi s-ved tu Zãconea Penale shi tu-altili zãconji tsivili shi-administrativi. Ghini ma, pot sã si-aflã niscãntili sferi (ashi cum suntu taifa, sãnãtatea, yinearea pãn di servisili) nu suntu-agiutati cu-unã altã leghistativã anti-discriminatoricã.

29. Consiliulu Consultativ spuni, ti-apandasea-a Guvernului la-anchetili-a lor, că organili respective u-aù tu naeti s-aducã unã Zãconi ghegeneralã anti-discriminatoricã, ashi cum easti recomandatã di partea-ali ECRI tu deftura-a ljei informatsii ti “Republica Machedonia-a Iugoslaviiljei di-un chiro” (2002)⁴. Comitetlu Consultativ piningã-altili lã da indati-a organilor s-li veadã tuti leghislativili shi s-hibã completatã cafi-unã cãsuri tu-apânghisearea di contra discriminari, numirãndalui shi-altili formi di-apânghiseari di discriminari indirectã shi cu-atsea sã si-adarã situatsiea s-nu-aibã criterii niuidisiti-n ligature cu tsitãtsiniljea. Comitetlu, tut ashitsi, u ljea tu videari că rezultatili-a analizariiljei a antidiscriminatsiiljei tsi s-featsi di-unlu grup di expertsã dit Machidunii tu cadrili-a Pactlui ti stabilitati⁵ poati s-hibã un bun agiutor ti-aestu protses di videari-a lucrilor.

³ Dupã rezultatili finali di la-nreghistrari prezentati di partea-a Departamentului di stat ti statisticã pi 1 di-Andreu, 2003, populatsia tu Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti (2.022.547 di bãnãtori) easti-ashi: Machedonji 1.297.981 (64.18 % di totalu), Arbineshi 509.083 (25.17 %), Turtsã 77.959 (3.85 %), Romi 53.879 (2.66 %), Sãrghi 35.939 (1.78 %), Bushnjeats 17.018 (0.84 %), Armãnji 9.695 (0.48 %) shi “altsã” 20.993 (1.04 %).

⁴ Defurlu raportu ECRI ti Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti adoptat pi 16 di Cirshear 2000, Paragraf 15.

⁵ Raportul final ti Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti, videari ti nidiscriminari sum Pactul ti stabilitati-a Evropãljei not-datã, SP/NDR/(2003)005 (mash pi limba angleascã).

30. Comitetul Consultativ spune că Romlji sunt tu multu crehtë pozitsii shi că sunt reali dgheafureili sotsio-economitsi-anamisa di-aestă minoritati natsională shi-alantă parti di miletea: Romlji, făr di-altu, mora sã si ljea tu bratsã cu ma multi problemi tu ma multili dumenji (iara sã si veadă-Articlurli 14 shi 15 ma-nghos) sh-di multili ori suntu curbanea-a discriminariljei. Consiliulu Consultativ easti informat, bunõoarã, ti cazurli iu inshilji cari suntu di populatsiea-a Romilor nu furã silighits tu bazenturi, shi ma concret tu Delciuva shi Scopia.

31. Ti obiectul di nicuchiratã, Comitetul Consultativ spune că multsã Romi bñeadzã tu mãhãladz cu-un status ilegal icã tu-arãdzãmurli cari nu suntu ligati cu infrastructura ilji sh-si hãrseascã tu modestili conditsii ti bñanic.

32. Sfera sotsialã, Comitetul Consultativ spune ti unã soi di discriminari contra Romlji ti-agiutorlu sotsial sh-ti sãnãtatea. Videarea-a Comitelui Consultativ sã spusi di ma multili ori cu explicarea data-n ligaturã cu prahticarea-a zãconiljei ti-agiutorlu sotsial tu-anlu 2003 di slujbili sotsialã, inshilji cari cafã-agiutor sotsial suntu borgi, bunõoarã, s-da ca documentu contractu ti-atsea cã pãltescu electricã. Ghini ma, di-aesti ma ninti spusi situatsiitu cu nicuchirata, multsã di Romlji nu u-au posibilitatea ta s-da documentu cã-au pãltitã electricã shi s-poatã s-ljea-agiutor sotsial. Tut ashitsi, conditsiili tsi-s bãgati tu praxã ti statuslu ti-asiguripseari ti sãnãtati scot multi problemi ti populatsiea-a Romilor. Tu teorii, asiguripsearea di sãnãtati easti data ti inshilji tsi nu-s tu lucru shi cari suntu-nreghistrats tu bursa-a mãnãljei ti lucru. Ghini ma, tu praxã s-iveashti cã birolu ti mãna ti lucru caftan cã-atselji cari caftan lucru s-da shi-un documentu cã-au bitisitã optu-anji sculii ta s-poatã s-hibã bãgats pi listã, a conditsii-ahtari nu-I bãgatã shi tu zãconeã shi cu-atsea multsã di Romlji nu u-au posibilitatea su-l da-ahtarli documentu. Comitetul comsiltativ ljea tu videari cã-ahtarli problemi shi-u caftã videarea di partea-a organilor competenti, sh-cari-a s-lipseascã s-li ljea lipsitili metri shi s-u veadã-ahtarea unã praxã.

33. Æn ligature cu spusili di ma-nsus, Consiliulu Consultativ lã da indati-a metrilor loati di partea-a Guvernlui s-adarã unã strateghii natsionalã ti Romlji, tu cari-a s-aibã lucru tu ma multili sectoari-a ministerilor, organizatsiili-a romilor shi reprezentantsã dit politica. Comitetul lji-da indati-a Guvernlui sh-bagã pãltãrli ti developarea-a lishtei strateghii, ta s-aibã tu videari nu mash ta s-u ducã ninti cu comunicarea, cu zburarea shi colaborarea shi cu-alanti pãrtii pi nivel di Guvernu shi comuna tsivilã (sh-ma multu, muljerli-a Romilor tu organizatsiili-a Romilor), ama tut ashitsi s-asiguripseascã cãaestã strateghii, unã oarã-adratã, s-hibã completatã shi cu adecvatili fondatsii shi cu controlarea independentã shi cu protsedura ti valorificari.

34. Comitetul Consultativ spune cã ti-ndauuã cazuri ti ghotaha discriminari inshirã furã dati shi dãvii. Comitetul Consultativ mindueashti cã-ahtarea-ahtarea ghotaha bunã fazã-a lucrilor nu scljeamã cã totna-i shi discriminari shi nu-i unã problemã. Comitetul Consultativ ãl ljea tu videari, făr di-altu, factlu cã easti multu njic numirlu-a cazurlor di ispetea-a curi aktili factuari, cum easti problemlu cu yinearea pãn di tribunalu di ispetea-a limbãljei (shi ti-aestã sã si veadã-Articlurli 10 shi 15 dighos).

35. Naforã di-actsiea legalã, Comitetul Consultativ easti pi mindueari cã cu bãgarea-a ombudsmanlui va s-hibã di-agiutor tu dizvãlearea-a cazurlor a discriminariljei shi cu-atsea posibilitatea sã si-ncusteadzã. Sã spusi cã Cantselariea-a

Ombudsmanlui, cari lucrează dit anlu 1998, ari shi nauuã obligatsii, ân ligature cu Hundrata di Ohrida, tu fixarea efectivã-a minteariljei tu dosarili-n ligature cu prezentarea isa-isa sh-nidiscriminatoricã (iara sã si veadã-Articlu 15 ma-nghos), cu lãrdzearea-a sferãljei ti-actsii shi cu darea-a unãljei ma mari independentsã finantsiarã (Zãconea ti ombudsmanlu di pi 10 di Yizmãciunji 2003). Comiteltu Consultativ easti cu umutea cã prospita indati tsi lj-easti data-a Cantselariiljei a Ombudsmanlui ti-apurarea-a inshilor cari lã priced a minoritãtslor va s-hibã didip reflectatã tu praxã shi cã loclu-a lui tu peisagilu-a institutsiilor a statlui va s-hibã-anãltsat (ãnvãrtusheat) ca rezultatlu-a tsiljei actsii, shi-ashitsi-a s-hibã cãlcatã calea ti cãtã la cama marea pricãnushteari-a actsiilor a lui shi-a recomandãrlor tsi-a s-poatã sã si facã tu-aestã dumeni.

36. Comiteltu Consultativ da indati ti dishcljidearea-a cantselariilor a ombudsmanlui, ashi cum easti concretizatã tu ma-nsus spusa zãconi, Bituli, Cumanuva, Tetuva, Shtip, Strumitsã shi Chicea: lugurseashti cã factul tsi niscãntili di cantselariili suntu fixate tit u locãrli iu bãneadzã inshilji cari lã priced a minoritãtslor pot ta s-adarã situatsii ti ma lishoarã yinearã pãnã di Ombudsmanlu di-aesti pãrtsã-a populatsiiljei. Comiteltu Consultativ cama-nelo spuni cã prioritãtsli di ufilisearea piningã-a limbãljei machiduneascã (iara sã si veadã comentarli-a Articlu 10 dighos) shi printsiplu di isa-isa angajari-a inshilor tit u cantselariili-a ombudsmanjlor (iara sã si veadã comentarli-a Articlu 15 di ma-nghos) tut ashitsi-a s-agiutã cã yinearea pãn di cantselariili-a ombudsmanlui s-hibã tsi ma lishoarã.

37. Ashi cum sã spusi-n ligature cu-Articlu 3, Comiteltu Consultativ spuni cã, di ispetea-a aspãrdzeariljei ali RSFI di-un chiro, mari numir di oaminji nu pãturã s-asiguripseascã tsitãtsinilji do “Republica Machedonia-a Iugoslaviiljei di-un chiro” tu-un chiro di-un an shi-ashitsi sã si-asiguripseascã yinearea pãn di-ndrepturli dupã paragrafilu-a zãconiljei dit anlu 1992. Shi-aestu lucru-I partsial di ispetea-a factlui cã-ahtãrli paragrafi di tranzitsii nu eara shtiuti di multsã di inshilji ti cari easti zborlu, shi naturalizarea-a cãftãrlor di eali insushi – spushlji 15 di-anji banã permanentã, asiguratã existentsii shi-asiguripseari-a documentilor ti identitati – furã multu putsãn ãnchirdãsiiti di partea-a niscãntilor millets cari ma multu-s di minoritãtsli-a Arbineshlor shi-a Romilor. Comiteltu Consultativ cu-nvirnari spuni cã, ca rezultat di-ahtãrli lucrì, aestã mileti easti nica fãr di tsitãtsenilji di “Republica Machedonia-a Iugoslaviiljei di-un chiro”, dzatsi-anji dupã proclamarea-a independentsãljei, sh-cu tuti-alanti repercusii ti ma greuua partitsipari tu politica, economia shi-ndrepturli sotsiali (iara sã si veadã-Articlu 3 ma-nsus, paragraflu 23).

38. Unã situatsii, Comiteltu Consultativ lu-actsenteadzã factlu cã cftãrli ti naturalizarea suntu hãbiniti (chiro lu ti bãnatic, bunãoarã, fu scãdzut di 15 pi 8 anji) cu-actseptarea-a amandamentilor a Zãconiljei ti tsitãtsenilji di pi 5 di-Andreu tu-anlu 2003. Ghini ma, sã spuni cã, niscãntili conditsii iara suntu greali ti realizari tu praxã ti-Arbineshlji shi Romlji shi-atsea ma multu-n ligature cu-nchirdãsearea-a tsitãtseniljiljei. Spusili exempluri li-acatsã conditsiili ligati di-atsea cã easti lipsit un izvur permanentu ti bãnatic, documentul ti bãnatic legal (nu mash ti bãnatic provizoriu) shi documentili tsi suntu lipsiti ti identificari.

39. Ma mulru-n ligaturã cu documentili ti identificari, Consiliulu Consultativ easti cu gailelu di ispetea-a informatsiiljei ti inshilji cari caftan pãradz di oaminjlji cari lã priced a minoritãtslor ta s-lã lid a documentili tsi lã suntu lipsiti. Consiliulu

Consultativ actsenteadzã cã organili u-aù obligatsiea s-;I talji-ahtãrli lucrì shì pistipseashti cã metrili lipsiti-a s-hibã loati cãt cama-agonjea ta sã si-arisheascã problemili ligati did area-a documentilor ti identificari.

40. Æn ligature cu ma-nsus spusili griutãts, Comiteltu Consultativ lã da indati-a organilor competenti s-asiguripseascã cã-aestã leghislativã, ashì cum easti completatã tu-Andreù 2003, easti realizatã-ashitsi cã ta s-hibã nãstricuti problemili shì s-luceadzã ti individualji tu protsedura-a natiralizariljei, avundalui tu videari caritsi s-hibã ligature di tora icã-atsea di dealihealui tsi inshilji li-aù tu statlu.

41. Comiteltu Consultativ vas u-l bagã-actsentlu pi importantsa-a aveariljei a bunilor dati ti realizarea-a paragrafilor tsi-asiguripsescu egalitati completã shì efectivã-a inshilor cari priced a minoritãtslor natsionali. Comiteltu Consultativ lu-ari tu videari factlu cã rezultatili-a ãnreghistrariljei a miletiljei furã-acãtsati-ncheari, shì-atsea di oaminji cari lã priced a minoritãtslor, cari tsiteadzã tsifri cari-aleg di-atseali ofitsialili. Comiteltu Consultativ sh-ti cama-nclo li ljea tu videari pãnã tsi eali-aduc unã informatsii di hãiri cari-a lji-agiutã-a statlui s-dizaineadzã, s-realizeadzã shì s-li controleadzã paragrafilì efectivi ti inshilji cari lã priced a minoritãtslor, a singura-nreghistrari nu-I tu-ncherdul a datilor di tora, di ispetea-a minariljei a miletiljei, s-dzãtsem.

42. Scljeamã, organili Competenti, lipseashti s-li ljea tu videari completãrli-a lushtor informatsii cu tuti-alanti ancheti statistitsi, tu colaborari cu printsipiili dati diRecomandãrli-a Minishtsrãlor Nr. (97)18 avundalui ãngãtan vigljearea-a datilor personali adunati shì elaborate ti-atsea cã lj-lipseescu-a statisticãljei. Comiteltu Consultativ easti pi mindueari cã organili competenti va s-lipseascã s-li ljea tu videari, s-dzãtsem, elaboratili-a institutilor demografitsi cari-a li tsentralizeadzã tuti datili demografitsi tsi suntu-adunati tu statlu. Comiteltu Consultativ lã da indati-a organilor competenti s-u ljea tu videari-ahtarea posibilitati tu consultatsii cu Birolu Natsional ti Statisticã, pãnã tsi tu idghul atsel chiro nu-a s-asiguripseascã cã inshilji cari lã priced a minoritãtslor s-intrã tu-aestu protses.

Articul 5

43. Comiteltu Consultativ li veadi proviziili-acãtsati tu Zãconeã ti culturã cari priadutsi ti-ndrepturi egali tu tuti sferili-a culturãljei. CC bagã oarã dit Raportul di stat, cã cafì-unlu poati sã si reghistreadzã shì s-adarã-activitãts culturali cum shì s-da aplicatsii ta s-li caftã tuti turlii di sustsãniri di partea-a statlui, dupã conditsiili spusì tu zãconi.

44. Comiteltu Consultativ li veadi informatsiili cari es di partea-a Guvernului shì ari-ngãtan ti sustãnirea datã-a multilor asotsiatsii cari-ù promoveadzã cultura-a diferitilor comunitãts. Ma CC observeadzã cã agiutorlu dat a len-turlilor comunitãts ti developarea-a culturãljei a lor easti niadecvat shì maljudzã ti comunitatea-arbisheascã, clirunomia-a lor culturalã nu easti-apãnghisitã cãt lipseashti. Un numir di locãri shì monumenti, ti exemplu, cari-aù valoari culturalã ti minoritãtsli suntu transformati tu binài ti shideari, lã suntu-alãxiti numili shì tu niscãnti cazuri suntu shì dip aspartì. CC pistipseashti cã organili-autorizati lipseashti s-bagã unã-atentsii bashca pi-aesti plãndzeri shì s-li ljea metrili lipsiti ti-apãnghisearea-a clirunumiiljei istoricã-a comunitãtslor ti cari easti zborlu.

45. Comitetul Consultativ easti cu gaile di plândzerli cã identitatea shi cultura-a popului armãnescu s-aflã de facto tu piriçljul di-asimilari. CC va s-u tragã-atentsia-a autoritãtslor ti importantsa-a Recomandãrlor 1333/97 a Adunariljei Parlamentarã ti cultura shi limba-armãneascã sh-ti comunitatea-armãneascã sh-ti vrarea-a lishtei comunitati cã-aesti recomandãri sã-lji hibã implemetati-a ljei. Cu tuti cã suntu-adrati icã developati niscãnti initsiativi pozitivi ti promovarea-a culturãljei armãneascã, eali-armãn limitati. Ti-atsea CC li bagã-autoritãtsli s-u da sustsãnirea-a lor tu len-turliili sferili tsi-s adusi-aminti tu Recomandãrli (educatsii pi limba-armãneascã, slujbã religioasã shi mass-media, shi-agiutor ti-asotsiatsiili culturali) cari suntu esentsiali ti tsãnearea-a identitatiljei a popului armãnescu.

46. Di punctul di videari institutsional, Comitetul Consultativ u sustsãni-adrarea di tora-agonjea-a a unãljei directsii tu cadrul a Ministerlui ti culturã, ti-afirmarea shi developarea-a culturãljei a comunitãtslor. Aestã directsii cari s-aflã tu protses di instalari, va s-aibã mash puteari consultativã shi nu-ari un buget a ljei. Sh-piningã tuti lipsiturli, CC lugurseashti cã nauua directsii va s-hibã di hãiri tu-andãmãserli a minoritãtslor cu Ministerlu ti culturã, cu tsi va u-adarã ma bunã yinearea-a informatsiilor ti posibilitãtsli ti-aflarea-a sustsãneariljei finansialã ti-activitãtsli culturali shi ti-alanti-activitãts tsi li-adarã minoritãtsli. Ti-atsea CC li bagã-autoritãtsli sã-lji li-asiguripseascã-a directsiiljei tuti izvurli lipsiti ti-aestã activitati shi s-aibã ma mari puteari. Tut ashi easti multu importantu, mindueashti CC, sã si-asiguripseascã tuti minoritãtsli, inclusiv atseali ma njits ca numir, s-u-aibã posibilitatea s-partitsipeadzã tu-aestu lucru sh-tu cafi evenimentu shi s-hibã consultati anda va s-hibã dati niscãnti granturi.

47. Comitetul Consultativ u-ari umutea cã, tu lunjina-a reformilor actuali ligati cu detsentralizarea, a autoritãtslor locali lã easti datã competentsa tu sfera-a culturãljei shi-a vigljeiriljei a clirunumiiljei culturalã, dupã determinãrli-a zãconiljei ti-administrarea localã dit anlu 2002. Tu protseslu-a adrariljei-a lishtei developari, CC lugurseashti cã easti importantu cã-aesti nali puteri locali s-hibã sustsãnuti cu izvuri finansiali adecvati (vedz shi comentariili dit Art. 15 di ma-nghios) shi cã-autoritãtsli tsentrali va sh-lu facã lucrulu-a lor tu-aestã sferã.

Articul 6

48. Comitetul Consultativ afirmã cã priomotsia-a tolerantsãljei shi-a diloglui intercultural easti un lucru complexu-avundalui tu videari impactul cari lu-avu conflictul dit anlu 2001 pi relatsiili interetnitsi. Ti-atsea Comitetul Consultativ bagã oarã cã turnarea-a sãnãdiiljei anamisa di grupurli etnitsi easti un scupo printsipal a programlui di lucru-a statlui (vedz shi Notili ghegenerali di ma-nsus) shi cã-aestã prioritati easti reflectatã tu declaratsiili ofitsiali di partea-a Guvernului. Comitetul Consultativ lugurseashti cã lucrarea niconditsionatã ti tolerantsã-a autoritãtslor natsionali shi locali easti esentsialã: Ti-atsea, Comitetul Consultativ li bagã autoritãtsli s-continueadzã cu cilãstãserli shi sã spuna un lucru permanentu ta s-adarã un dialog bun anamisa di sferili cari-aleg a sãtsiitatiljei tu statlu. Comitetul Consultativ tut ashitsi lugurseashti, ca shi-autoritãtsli guvernali, cã tuti persoanili-autoritari shi persoanili publitsi cãnãscuti lipseashti s-u gioacã rola-a lor tu developarea-a relatsiilor interetnitsi fãrã tensii shi insinuãri.

49. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-anamisa di printsiipiili di bazã-a Hundratãljei di Ohãrda easti misuratã „anaghea ti tsãnearea-a caracterului multietnic a sotsiitatiljei macheduneascã“. Ma Comitetlu Consultativ bagã oarã cã numeric 20 % di populatsia reprezentatã tu pãrtsãli operativi-a Hundratãljei (Anexi A shi B) ti tsãnearea-a unlu nivel ma mari di protectsii adrã unã mindueari largã-anamisa di marea parti-a tsilor tsi pricad tu minoritãtsli ma njits ca numir (ma concret Turtsãlji, Sãrghilji, Romlji, Armãnjlji shi Bushnjeatslji) ti tsãnari pi-unã linii di nãnãparti di protseslu-a developariljei a sotsiitatiljei. Ti-atsea Comitetlu Consultativ u-ari umutea cã-autoritãtsli va s-adarã tut tsi s-poati ti-mbunãtãtseari-a lishte fricã shi cã va li ljea metrili lipsiti ti-asiguripseari cã minoritãtsli ma njits ca numir va s-hibã-acãtsati tu dialoglu intercultural.

50. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã nivelu njic a interactsiiljei sotsialã tu bana di cafì dzuuã-anamisa di grupurli etnitsi shi ma multu-anamisa di Machedonjlji shi-Arbineshlji armãni un izvur mari ti gaile: s-fatsi cã comunitãts cari-aleg unã di-alantã bãneadzã unã ningã-alantã fãr di ta s-aibã multi contacti-anamisa di eali. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-aestã priadusi comunitãtsli s-hibã ma multu-ncljisi, tsi s-fatsi ma multu tu sectorlu di educatsii (vedz shi Art. 12 shi 14 di ma-nghios).

51. Comitetlu Consultativ easti multu pi gaile di reactsia radicalã-a multsãlor tiniri Machedonji shi-Arbineshi ti planurli shi metrili ti introdutseari-a educatsiiljei integratã. Un mari numir di intsidenti ligati di bãgarea-a ceasurlor suplimentari tu sculiili-arbisheshtsã shi machiduneshtsã icã functsiionarea-a sculiilor cu populatsii etnicã misticatã s-anãltsarã tu conflictu dishcljjs, cu tsi u-mpãrtsarã tinira populatsii-anamisa di linii etnitsi. Aestã spuneari-a nitolerantsãljei shi-a dariljei cu ciciorlu-a educatsiiljei misticatã furã condemnati di-autoritãtsli. Ma, ti Comitetlu Consultativ easti multu importantu cã-autoritãtsli s-ljea tu videari tsi pot tut s-adarã pi nivel local shi natsional, pi-un termin shcurtu shi lungu, s-lu-ndreagã-aestu problem shi s-aflã-acãchiseari unã cu-alantã. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti importantu metrili minduiti ti loari tu-aesti sferi s-hibã sustsãnuti cu gairets shi explicari ti scupadzlji shi discutari ti-atsea cum va s-hibã-agiumtã la aeshtsã scupadz. Comitetlu Consultativ pistipseashti cã prit ãncurajarea-a debatilor va s-agiutã ti-anãchisearea-a mindueariljei cari nica easti-asprãnditã la comunitatea majoritarã cã cafì-unã cãftari ti-anãnghili-a lãntor comunitãts tu sectorlu educatsional scljeamã erozii-a-ndrepturlor shi-a izvurlor cari li-ari populatsia majoritarã.

52. Ashi cum easti-adusã-aminti ãn ligãturã cu Art. 4 di ma-nsus, Comitetlu Consultativ easti informat cã Romlji nica suntu discriminats tu ma multi sferi (activitãts familiari, educatsii, intrari tu lucru, yineari pãn di-agiutor sotsial) shi suntu victimi-a prigiudicãtslor, inclusiv a mediilor (vedz shi Art. 9 di ma-nghios). Comitetlu Consultativ bagã oarã cã inshilji tsi pricad tu comunitatea-a Eghipteanjlor s-astãvãrsescu cu idghili problemi. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-autoritãtsli lipseashti s-li ljea tuti metrili tsi s-pot, inclusiv Strateghia natsionalã ti Romlji cari easti relevantã, ta sã si curmã discriminarea shi prigiudicãtsli di-aestã soi.

53. Comitetlu Consultativ ari mari gaile-n ligãturã cu rapoartili ti violentsã shi tratamentul a lãndzidzlor tsi pricad tu minoritãtsli (maljudzã inshilji tsi pricad tu comunitãtsli-a Romilor shi-a Sãrghilor) di la-aghentsiili leghislativi. S-bagã gaile anda sã-nveatsã cã tu multi cazuri, actsiili legali tsi eara lipsiti nu furã-adrati. Furnjiili suntu

multi shi tu eali s-cadi niavearea-a sãnãdiiljei-a victimilor tu politsii sh-tu statlu di-ndreptu. Comiteltu Consultativ lã spuni-a autoritãtslor s-aibã mari-ngãtan tu-ndridzearea-a plãnderlor ti brutalitatea-a politsiiljei, moduslu tu cari suntu-adrati investigatsiili shi plãnderli pi cari bagã-actsentu shi plãnderli ti prigiudicãtsli ti niscãntili minoritãts tu politsii shi giudicãtorii. Comiteltu Consultativ tut ashitsi lã spuni-a autoritãtslor s-li ljea metrili ghegeneral ti-ndridzeari-a insuctsesilor, shi ma multu, s-lucreadzã pi baza-a recomandãrlor spetsifitsi dati di partea-a Comiteltui Ivrupescu ti Preventsia-a torturãrljei shi tretman inuman icã di degradari icã penalizari cu sigurantsa cã itsido plãndzeari ti tretmanlu-a lãndzidzlor easti reghistratã di giudicãtorlu, cari lipseashti dinãoarã s-pitreacã unã echipã medicalã ta s-li ljea lipsitili metri sã si-asiguripseascã cã plãnderli suntu examinati ashu cum lipseashti.⁶

54. Tu-aesti tsircumstãntsã, Comiteltu Consultativ ighea-ashi bagã oarã ti importantsa-a metrilor ta s-hibã recrutats shi-antrenats inshi cari pricad tu minoritãtsli, cari tora suntu cãnãscuts cu sustsãnirea di partea-a OSCI ti formari-a unitatiljei di politsii multieticã. Comiteltu Consultativ pãnã li-ncurajeadzã autoritãtsli ta s-continueadzã cu sustsãnirea-a lor, tut ashitsi li cljeamã-autoritãtsli s-asiguripseascã cã tuti minoritãtsli s-hibã-acãtsati tu-aestu treningu shi tu treninglu ti-ndrepturli-a omlui existenti, sumenjea ti culturi, diferentsãli etnitsi shi relighioasi tut ashitsi fac unã parti componentã di treninglu profesional a nãilor recruts shi tut-ashi shi-a ofitserlor di politsii (vedz shi Art. 15 di ma-nghios).

55. Tu tsi mutreashti mass-media, Comiteltu Consultativ bagã oarã cã piningã niscãntili initsiatiivi recomandati cum easti-adrarea-a unlui Consulat di tinjii, di partea-a Asotsiatsiiljei-a jurnalishtsãlor ta s-asiguripseascã, cã jurnalishtsãlji ãl observeadzã codlu di purtari, cadurlu ti minoritãtsli natsionali bãgat tu ma multi sferi-ali mass-media shi-armãni-anvãlit cu prigiudicãts shi cã minoritãtsli shi-aũ unã njicã-anvãleari, ashu yini pãnã di tensii etnitsi. Atentsia-a Comiteltu Consultativ easti bãgatã pi factul cã tu niscãnti cazuri zãrtsina etnicã-a insului cari ari-adratã unã faptã penalã easti dizvãlitã fãrã ca s-hibã-ananghi di-aestu lucru anda insul cari s-aflã sum investigatsii pricadi tu minoritatea romeascã. Tu lunjina-a intsidentilor sum paragraflu 51 shi-avundalui tu videari cã rolurli spetsifitsi cari li-au mediili tu promovarea-a tolerantãljei culturalã, Comiteltu Consultativ lugurseashti cã lipseashti s-hibã loati metri ta sã si-ndreagã profesionalismul shi imparțialitatea tu mass-media. Comiteltu Consultativ ma-nclo bagã oarã cã retorica-a valorlor egali ti zburarea cu hasmã di putsãni ori easti giudicatã sum Art. 319 dit Codlu Criminalistic. Iara hiindalui cu sumenji ti-anaghea ti tinjiseari-a libertatiljei di exprimari shi-a libertatiljei editorialã-ali mass-media, Comiteltu Consultativ lugurseashti cã easti importantu cã-autoritãtsli s-asiguripseascã cã provizia ti-alumtari contra-a zburariljei cu hasmã easti implementatã ghini tu sinfunilji cu Comiteltu-a Recomandãrlor a Minishtsrãlor Nr. (97) 20 ti „Zburarea cu hasmã“.

56. Comiteltu Consultativ ãnveatsã cã, ghegeneral spusã, tolerantã relighioasã-anãchiseashti tu statlu. Ma, tu tsi mutreashti raportul ti tensiili-anamisa di bãseritsli ortodoxi macheduneascã shi sãrbeascã, Comiteltu Consultativ li bagã-autoritãtsli s-lucreadzã cu-angãtan ta s-asiguripseascã unã tinjii-ntreagã ti libertatea relighioasã sh-ma multu tu comunitãtsli relighioasi ligati cu minoritãtsli. Comiteltu Consultativ

⁶ Raportu ti Guvernul a Republicãljei Iugoslavã di ma-ninti Machedonia la vizita-a Republicãljei Iugoslavã di ma-ninti Machedonia adratã di Comiteltu Ivrupescu ti Preventsia-a torturãrljei shi tretman inuman icã di degradari icã penalizari (15-19 di-Alunar, 2002) publicat pi 16 di Yinar, 2003.

ānvitsā cā zāconi ti bāseritsli shi comunitātsli relighioasi sā-ndreadzi shi u-ari umutea cā va s-yinā pānā di-apruchearea-a lishteī zāconi, cari lipseashti s-lji-acatsā reprezentantsālji-a comunitātslor relighioasi sh-cā va s-agiutā ti-nvārtushearea-a dialoglui interetnic.

57. Comitetlu Consultativ bagā oarā cā Republica Iugoslavā di ma-ninti Machedonia prilo un mari numir di Romi, Ashcalji shi Eghipteanji tu chimati suctsesivi dit anlu 1999, a cari bāna tu Cosuva. Multsā di-aeshtsā inshi bāneadzā cu familii, icā tu niscānti cazuri tu campuri aproapea di Scopia. Ca unā populatsii localā romeascā cari bāneadzā pi mardzinā, elji bāneadzā tu niscānti conditsii oarfāni. Di furnjia-a statuslui nisigur a lor, elji nu pot ditamam s-yinā pānā di multi-ndrepturi sotsiali fundamentali shi s-aflā streshi tu mārđzinjlji-a sotsiitatiljei. Tu-aesti tsircumstāntsā, CC u-aproachi-adoptarea-a Zāconiljei di Asylum dit Agustu 2003, cari tora ari un cadru legal ti determinarea-a statuslui legal a prezentsāljei non-natsionalā tu Republica Iugoslavā di ma-ninti Machedonia. Comitetlu Consultativ u-ari umutea cā implementatsia-a lishteī zāconi va lā-ù da posibilitatea-a inshilor dit aestu grup, pi bazā di tihiseari, s-hārseascā di statuslu ta s-hibā egalji diniti-a zāconiljei shi s-aibā unā protectsii egalā di partea-a zāconiljei tu sinfunilji cu-Art. 4 dit Conventsia cadru.

Articul 7

58. Bazat pi informatsiili cari tora suntu trapti nānāparti, Comitetlu Consultativ lugurseashti cā implementarea-a lushtui articlu nu-lji da un actsentu ahorghea-a cāfi-unāljei observatsii spetsificā.

Articul 8

59. Comitetlu Consultativ bagā oarā cā-Art. 19 dit Constitutsii u garanteadzā libertatea relighioasā shi u-asiguripseashti egalitatea-anamisa di relighiili.

60. Comitetlu Consultativ bagā oarā cā ari vārā-alatusi tu cāftārli statutari ti reghistratsii urmānda-ù detsizia constitutsionalā tu-alnu 1999 ta s-tragā niscānti determināri dit Zāconea ti comunitātsli shi grupurli relighioasi dit anlu 1997 shi ca rezultat ari unā nisigurantsā tu protsedura-a reghistrariljei guvernālā. CC li bagā- autoritātsli s-u clarificā protsedura ta s-u-adarā ma lishoarā tu practicā ti tuti comunitātsli shi grupurli relighioasi s-reghistreadzā.

Articul 9

61. Comitetlu Consultativ bagā oarā cā leghislatsia di-acasā-ù garanteadzā libertatea cā inshilji tsi pricad tu minoritāts pot ta sh-si declareadzā ti-ashi shi lā-u da posibilitatea shi-adarā medii-a lor.

62. Tu tsi mutreashti sectorlu public ti emitari, Comitetlu Consultativ bagā oarā dit Art. 45, Paragraf 2 dit Zāconea ti radiodifuzii cā, compania publicā ti emitari easti obligatā s-emiteadzā programi pi limbili-a minoritātslor. Comitetlu Consultativ manclo bagā oarā cā zāconea nu da canā turlii di garantsii ti chirolu minim di tsāneari-a lushtor programi. Comitetlu Consultativ u ghiunueashti introdutsirea tu bitisita-a anlui 2002 a canalui 3 di televizii, TVM 3, cari emiteadzā mash pi limbili-a minoritātslor shi da programi nai ma multu pi-arbisheashti ma idghea-ashi sh-pi-alanti limbi:

turtseasca, ma putsân pi limba romească, armâneasca, sârbeasca shi bushnjeacă. Ma Comitetlu Consultativ acâchiseashti că ari ma multi problemi cu dutsearea-a canalui, cari până tora funcționa ca probă. Anamisa di problemili cari suntu-adusi la-atentsia-a Comitetlu Consultativ, suntu tendentsia să si curmă programili pi niscântili limbi (turtseashti shi-armâneashti) ică s-li mută tu termin cându putsânji oaminji li mătrescu, neacâtsarea-a programilor tu niscânti locări di hori, ti exemplu, iu mari parti di populatsia turtsească nu li-acatsă programili că nu-ari izvuri di cari easti-ananghi. Comitetlu Consultativ bagă oară că, ca rezultat, programili trag un numir multu njic di public. Comitetlu Consultativ lugurseashti că-autoritâtsli lipseashti s-li veadă problemili di-aproapea shi s-ljea metri di cari easti-ananghi, inclusiv shi-agiutor finantsial, ta s-asiguripsească ună emitari di calitati-a programâljei. Comitetlu Consultativ bagă oară cu satisfactii că pi nivelu local Zâconeia ti radiodifuzii dzâtsi că tu locârli iu majoritatea-a populatsiiljei i un numir mari di ea easti di minoritâtsli, emitarea locală lipseashti s-hibă pi limbili-a lushtor minoritâts shi că tu practică, 7 di 29 di servisi locali ti emitari emiteadză pi limbili-a comunitâtslor arbishească, turtsească, romească, armânească shi sârbească.

63. Comitetlu Consultativ bagă oară că tu tsi mutreashti emitorlji privats, Consiliulu ti radiodifuzii lă da litsentsă-a canalilor di televizii privati cari emiteadză pi limbili-a minoritâtslor, cari tut-ashi suntu obligati s-emiteadză shi pi limba machedunească tu-Art. 45, Paragraflu 4 dit Zâconeia ti radiodifuzii. Comitetlu Consultativ bagă oară că-aesti căftări ti emitari lipseashti s-emiteadză pi limba machidunească (protsentul di programă cari lipseashti s-emiteadză pi machiduneashti easti 20 %), ca ună-adâvgari pi limbili minoritari easti zori ti loari litsentsă. Comitetlu Consultativ easti cu sumenji că-amandamentili ti Zâconeia ti radiodifuzii suntu loati tu isapi shi u-ari umutea că-aestă revizii va s-adară ună sigurantsă cu tsi va s-facă ma lishor yinearea-a minoritâtslor la mass-media. Comitetlu Consultativ ahorghea bagă oară că faptul că nitsi-ună litsentsă nu easti dată pi nivel natsional ti emitari privată pi limba-arbishească easti izvur ti nisatisfactii shi-ashteaptă că ună solutsii poati s-hibă-aflată ta s-satisfacă ananghili-a lishtei comunitati.

64. Mutrindalui mediili-ngrâpsiti, Comitetlu Consultativ (CC) bagă oară că granturli să-mpartu pi nivel anual ti gazetili shi fimiridili pi limbili-a minoritâtslor, inclusiv gazeta Flaka pi limba-arbishească shi gazeta turtsească Birlik. Comitetlu Consultativ bagă oară că, cu tuti-aesti, fură niscânti plândzeri tu tsi mutreashti ândreapta-mpârtsari-a fonduror shi lugurseashti că-autoritâtsli lipseashti s-aibă ma multu-ngâtan ti-ună sustsâniri ma balantsată tu-aestă directsii shi s-li ljea tu isapi shi-anânghili-a comunitâtslor minoritari. Comitetlu Consultativ tu informatsiili loati di la Guvernul constateadză că protseslu-actual di privatizarea-a nai ma mârlor edituri va s-aibă ună influentsă detsisivă ti publicarea pi limbili-a comunitâtslor. Tsicara că protseslu-actual di privatizari lu-ari gailelu-a-ntreagâljei presă dit stat, Comitetlu Consultativ lugurseashti că mediili-ngrâpsiti-a comunitâtslor, shi ma multu-a comunitâtslor ma njits ca numir, cari suntu ma oarfâni di ispetea-a pâzariljei limitată tu cari eali-actsiioneadză shi iu-autoritâtsli lipseashti s-aiba ma mari-ngâtan shi s-află modus cu cari-aestă evolutsii nu va li influentsează disproportional mediili-ngrâpsiti-a minoritâtslor.

65. Ashi cum fu-adusă-aminti tu Art. 6, Comitetlu Consultativ lugurseashti că lipseashti să si da ma mari sustsâniri ti treninglu-a jurnalistsâlor tu directsia-a informariljei ti minoritâtsli cu scupolu să si-asiguripsească ună-anvâleari ma largă shi

cu ma mari calitati-a temilor mutrindalui comunitătsli minoritari. Comiteltu Consultativ lugurseashti că minorităttsli nu suntu prezenti-ahăt cât lipseashti tu sectorlu public a mediilor. Di la reprezentantsălji-a comunitatildei arbishească sâ-nvitsă că personalu-a redactsiildei arbishească di la televizia natsională nu u-ari tehnica lipsită shi resursili umani ti realizarea-adevata-a lucrului. Ti-atsea Comiteltu Consultativ lugurseashti că lipseashti s-hibă-adrati shi-alti cilăstăseri ti bagarea tu lucru jurnalistsă di la comunităttsli minoritari shi integrara-a lor completă tu companiili di televizii.

Articul 10

66. Comiteltu Consultativ bagă oară că după Art. 7 dit Constitutsii limba ofitsială-a statlui easti macheduneasca. Tu idghiul chiro, Comiteltu Consultativ realizeadză că-aestă determinari, tu sinfunilji cu Anexa A dit Hundrata di Ohrida, u da posibilitatea ti ufilisearea-a limbilor cari-aleg di-atsea macheduneasca.

67. Art. 7 dit Constitutsii-dară diferentsă-anamisa di ufilisearea-a limbilor cari-aleg di limba machedunească pi nivel national sh-pi nivel local. Pi nivel national ună limbă cari-aleadzi di-atsea macheduneasca easti limbă ofitsială ma s-hibă zburătă nai ma ptsân di 20 % di populatsia-ntreagă dit stat sum aesti conditsii: aestă limbă poati s-hibă ufilisită tu organili-a Republicăljei tu conformitati cu Zăconeia, ea poati s-hibă ufilisită paralel cu limba machedunească tu comunicatsiea cu reprezentantsălji localji-a autoritatildei tsentrală, mash cara s-hibă zburătă nai ma ptsân di 20 % di bănătorlji-a tsiljei comună. Iara pi nivel local Comiteltu Consultativ bagă oară că-aclo iu limba easti zburătă nai ma ptsân di 20 % di bănătorlji-a comunăljei, atsea limbă lipseashti s-hibă ufilisită ca limbă ofitsială deadun cu limba machedunească.

68. Comiteltu Consultativ lu-alavdă factul că-aestă determinari constitutsională tu mari parti li reflecteadză printsipili dit Art. 10, paragraflu 2 a Hundratăljei-cadru. Cu-ahăt ma multu tsi pi nivel local Comiteltu Consultativ bagă oară dit informatsiili di la Guvernu, că limbili arbishească, turtsească, romă shi sârbească suntu pricânsucuti ca limbi ofitsiali tu niscânti comuni.⁷ Comiteltu Consultativ vidzu că easti-ndreaptă ună zăconi ti ufiliseari-a limblilor shi-a abetsedilor shi Comiteltu Consultativ u-ari umutea că-aestă zăconi va-ù da posibilitatea ti implementarea completă-a garantsiildei constitutsională adusă-aminti ma-nsus.

69. Comiteltu Consultativ lu-alavdă factul că-autorităttsli locali u-aù posibilitatea s-ljea-apofasi ti-ufilisearea-a limbilor cari suntu zburăti di ma multu di 20 % di populatsia (vedz Art. 7 dit Constitutsii shi Art. 9 dit Zăconeia ti-administratsia locală di pi 24 di Yinar, 2002). Ti-atsea Comiteltu Consultativ li urnipseashti-autorităttsli locali tu cadrili-a puterlor a lor s-u-asiguripsească implementarea-a lushtor determinări tu un modus pragmatic, cu-aveari-ngătan, tu sinfunilji cu-Art. 10, paragraf 2, ti-anăghili sh-ti conditsiili locali.

70. Comiteltu Consultativ tut-ashi bagă oară că determinărli ti-actili personali u da posibilitatea ti ufilisearea-a limbilor tsi easti tu sinfunilji cu căftărli ti statutlu-a

⁷ Piningă limba machedunească, limba arbishească easti limbă ofitsială tu 34 di comuni, limba turtsească tu 5 comuni shi limbili romă shi sârbească tu căti ună comună cafi ună di eali (sursă: Ministerlu ti administratsii locală).

limbilor ofitsiali.⁸ Comitetlu Consultativ eara informat cã tu praxã, implementarea-a nalilor determinãri suntu subiectul ti mãri amãnãri, ma multu-anda easti zborlu ti documentili personali. Tsicara cã suntu evidenti griutãtsli practitsi posibilili cari va s-easã tu migdani tu-asiguripseasrea-a documentilor bilingvali, Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti multu importantu cã-autoritãtsli s-li implementeadzã garantsiili bãgati tu zãconi.

71. Comitetlu Consultativ idghea-ashi bagã oara cã dupã zãconeã penalã s-da posibilitatea ta s-hibã ufilisits traducãtori tu protsesili penali. Comitetlu Consultativ bagã oarã, idghea-ashi cã-ahtari posibilitati s-da shi tu protsesili tsivili. Cu tuti-aesti, Comitetlu Consultativ bagã oarã cã tu praxã ari griutãts tu ufilisearea-a lãntor limbi (ma multu turtseashti shi-arbisheashti) tu protsesili di giudicari, di ispetea-a defitsitlui di traducãtori calificats. Comitetlu Consultativ li urnipseashti-autoritãtsli s-ljeã niscãnti metri ti nãstritsearea-a lushtor problemi, ma multu cu treningu ti traducãtori calificats ta sã si-asiguripseascã-ndreptul garantat tu protsesili penali ti inshellji cari pricad tu comunitãtsli.

Articul 11

72. Ashi cum s-notã tu-Art. 10, leghislativa-ali Republica Iugoslavã di ma ninti Machedonia li-asiguripseashti-ndrepturli ti editari-a actilor personali bilingvali. Atentsia-a Comitetlui Consultativ eara traptã di factul cã transcriptsia-a numilor a membrilor a comunitãtiljei turtseascã pi-abetseda-a limbãljei macheduneascã ofitsialã di stat, dutsi la niscãnti strãmbãri fonetitsi shi ma multu ti-atsea cã numili cari tu chirolu tricut eara-alãxiti cu zorea nica s-ufilisescu ca-ahtãri. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti multu importantu, tu-administratsia publicã s-hibã loati niscãnti metri ta sã si da posibilitatea ti-unã transcriptsii foneticã pi limba ofitsialã-a numilor a persoanilor tsi pricad tu minoritãtsli natsionali. Shi tuti numili cari tu chirolu tricut eara-alãxiti s-hibã turnati tu forma orighinalã ma s-aibã cãftari ti-aestu lucru. Ma-nclo, autoritãtsli lipseashti s-lucreadzã cã protsedura ti turnari-a numilor s-functsioneadzã tu praxã shi s-u-asiguripseascã informarea-a inshilor tsi pricad tu comunitãtsli minoritari cã ari unã-ahtari protsedurã.

73. Ufilisearea-a limbilor cari-aleg di limba macheduneascã cãndu-i zborlu ti numili locali shi informatsii di toponimii nu easti regulatã cu-unã zãconi-ahorghea ma easti subiectu tu regulili ghegenerali ti ufilisearea-a limbilor, ashì cum fu-acãchisearea cu simnarea-a Hundratãljei di Ohãrda (vedz Art. 10). Inscriptsiili pot s-hibã pi limbili-a comunitãtslor ma s-aibã eali statut di limbã ofitsialã, tsi va s-dzãcã, ma s-hibã zburãti di nai ma ptsãn di 20 % di populatsia-a comunãljei. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-aestã regulã pãnã tora nu easti practicatã multu tu realitati. Comitetlu Consultativ li cljeamã autoritãtsli s-u-analizeadzã aeastã-ntribari shi s-li-adarã jgljoatili di cari easti-ananghi ti ufilisearea-a lãntor limbi piningã-atsea machiduneasca ti-nsimnarea-a numilor locali ma s-aibã cãftari concreti ti-ahtari inscriptsii shi ma s-aibã conditsii ti-ahtari lucru. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-

⁸ Vedz-u zãconeã ti actili personali (dupã cari cãrtsãli di identitati-a persoanilor cari zburãscu-altã limbã ofitsialã, cari-aleadzi di-atsea macheduneascã pot s-hibã tipusiti shi completati pi-atsea limbã shi pi-abetseda ufilisitã di-atsea persoanã piningã limba macheduneascã) shi zãconeã-ndreaptã ti reghistrili di-aflari, moarti sh-di-ncãrunari cari dzãtsi cã tu comunili iu nai ma putsãn 20 % di populatsii zburãscu-altã limbã di macheduneasca, formularili ti-aesti reghistrili idghea-ashi lipseashti s-hibã tipusiti shi completati pi-atsea limbã (ofitsialã).

autoritâtsli locali suntu autorizati tu-atsea directsii shi Comiteltu Consultativ u cljeamã-autoritatea tsentralã s-hibã sigurã cà-autoritâtsli tsentrali li-acãchisescu cãftãrli dit Art. 11, paragraf 3 dit Hundrata-cadru.

Articul 12

74. Comiteltu Consultativ sh-lu-avea spusã gaire ahãndoslu gaile ti purtarea nitolerantã-anamisa di clasili machiduneshtsã shi-atseali-arbisheshtsãli ti bãgarea-a ceasurlor suplimentari pi-arbisheashti sh-ti funcționarea-a sculiilor misticati etnic (vedz Art. 6 di ma-nsus). Tu-aestu contextu Comiteltu Consultativ lugurseashti cã-a printsiipiilor dit Art. 12, paragraflu 2 a curi scupo easti lishurarea-a contactilor anamisa di scularlji shi dascalji dit comunitãtsli etnitsi cari-aleg, lipseashti s-lã si da mari importantsã cãndu s-dizaineadzã metri tu sfera-a educatsiiljei. Aesti metri lipseashti s-lu-aibã scupolu ta s-u promoveadzã shtearea-a culturãljei, a istoriiljei, a limbãljei shi-a relighiiljei a grupurlor cari-aleg cu tsi va s-agiutã ti dialoglu intercultural. Æn ligãturã cu informatsiili cari li-apruche Comiteltu Consultativ shi dupã cari va s-aibã unã-mpãrtsari tut ma mari-anamisa di comunitãtsli cari-aleg, Comiteltu Consultativ lugurseashti, cã unã-atentsii-ahorghea lipseashti s-hibã bãgatã pi-ncurajarea-a ãnvitsariljei a limbilor tsi sã zburãscu tu-arãdzãmlu-aestu.

75. Tsicara cã sã spusi gaire tu Raportul di stat ti-nsãnãtushearea-a capatsitatiljei integrativã-a sculiilor ca prioritati-a activitatiljei a Guvernului, Comiteltu Consultativ bagã oarã cã, ti exemplu, sectorlu cari easti responsabil ti dezvoltarea-a educatsiiljei dit cadrul a Ministerlui-a educatsiiljei nu-ari ni cadri ni pãradz cari suntu lipsits ti lucrari efectivã. Comiteltu Consultativ li urnipseashti autoritãtsli s-u-analizeadzã situatsia shi s-adarã conditsii cari va lã-ù da posibilitatea-a sectoarilor s-easã-n cap cu problemili tsi es dit curriculumlu educatsional sh-dit resursili educatsionali (vedz manghios tu Art. 14).

76. Comiteltu Consultativ bagã oarã cã unã di griutãtsli tsi es ãn cali tu implementarea-a printsiipilor dit Art. 12, paragraflu 1 dit Conventsia cadru easti neagundzearea-a cãrtsãlor pi-alanti limbi piningã limba machiduneascã. Comiteltu Consultativ lugurseashti cã lipseashti s-hibã loati niscãnti metri ta s-asiguripseascã material didactic ti comunitãtsli minoritari a ti-aestã pot s-hibã ufilisiti shi colaborãrli bilaterali cu statili vitsini ma s-hibã-ananghi.

77. Atentsia-a Comiteltui Consultativ di ma multi ori eara shutsãtã cãtã problema-a neaveariljei-a cadrilor didactitsi cari va-ù realizeadzã educatsia pi limbili-a minoritãtslor. Aestã problemã maljudzã easti acutã tu cazlu-a niscãntilor comunitãts minoritari cum suntu comunitatea romã shi comunitatea-armãneascã. Comiteltu Consultativ lugurseashti cã admnistratsiea lipseashti s-bagã ma mari-atentsii pi-aestã problemã shi s-ljea metri nu mash ta s-asiguripseascã un trening adecvat shi pricãnãscut a cadrilor didactitsi cari li prida aesti limbi ma idghea-ashi s-facã shi monitoringu pi educatsia tu colaborari strimtã cu organizatsiili tsi li reprezenteazdzã-aesti comunitãts (vedz Art. 14 di ma-nghios).

78. Æn ligãturã cu educatsia-a Romilor, ma concret, Comiteltu Consultativ shtii ti ma multili initsiativi tu-anjlji dit soni, di partea-a sectorlui niguvernal ta sã si facã ma lishoarã integrarea educativã-a ficiilor Romi. Dupã minduearea-a Comiteltu Consultativ, cu tuti-aesti situatsia mutrinadalui educatsia-a ficiilor shi ma multu-a

feutilor Romi easti nica cu gaile. Statistica spusă tu Raportul di stat spuni un protsentu njic di dutseari la sculii shi-un protsentu mari di-alăsari-a sculiiljei tu educatsia primară a ficiilor Romi. Tu-aestu contextu Comitetlu Consultativ lugurseashti că Strateghia natsională ti Romlji cari tu-aestu momentu s-developeadză (vedz ma-nsus Art. 4) ari ună rolă importantă tu pindzearea-a barierilor cu cari di-aradă s-agudesco ficiilor Romi tu sfera educativă. Comitetlu Consultativ lj-da urnimii a administratsiiljei să si-asiguripsească, că tu cafi-ună di loatili metri suntu-acătsati tuti pârtsăli, ma ghini dzăsă pârintsălji-a ficiilor Romi, shi s-hibă loati tu isapi-anăngurli ficiureshtsă, limba shi cultura-a lor tu sinfunilji cu printsipili dit Recomandarea 2004 ti educatsia-a ficiilor Romi tu Evropa-a Consiliului di minishtsră.

79. Ma concret, CC u potentseadză-ananghea ti bāgari-a unăljei ma mari-atentsii pi educatsia pre-sculară-a ficiilor Romi ca strateghii ti integrari. Comitetlu Consultativ bagă oară că-autoritătli aù tu plan s-facă-alăxeri tu Zăconeia ti protectsii-a ficiilor shi tu Zăconeia ti educatsia primară.

80. Piningă comunitatea romească, dit informatsiili dati tu Raportul di stat, Comitetlu Consultativ bāgă oară un numir importantu di trādzeari dit educatsii di partea-a inshilor dit comunitatea-arbishească sh-dit atsea turtseasca, shi-aestu lucru ma multu easti potentsat anamisa di educatsia primară shi educatsia di mesi. Comitetlu Consultativ lugurseashti că-autoritătli lipseashti cu ma mari-ngătan s-li-analizeadză furnjiili ti-aestă situatsii shi s-li-acatsă tu isapi comentarii dit Art. 14 di ma-nghios, shi s-li-adară jgljoatili lipsiti ti năstritsearea-a problemăljei.

81. Tu sfera-a educatsiiljei anală, Comitetlu Consultativ bagă oară că fură loati metri mutrindalui discriminarea pozitivă, ta s-lishureadză intrarea tu educatsia-anală-a inshilor dit comunitătli natsionali, shi ma multu-adrarea-a cvotilor a curi scupo nica dit anlu 1996 fu-asiguripsearea-a āndreaptăljei prezentsă tu educatsia-anală tu sinfunilji cu protsentul a populatsiiljei. Tu practică, tsicara că ari ună-mbunătseari mutrindalui actseslu-a comunitătlor natsionali la universitătli di Scopia sh-di Bituli, cu tuti-aesti sistemlu nu li deadi rezultati-ashtiptati anda easti zborlu ti Romlji. Comitetlu Consultativ lugurseashti că-autoritătli lipseashti s-lji-adară monitoringu-a sistemlui cu scupolu s-da posibilitati ti tuti comunitătli natsionali idghiu-actses tu educatsia-anală.

82. Comitetlu Consultativ lugurseashti că la facultătli di Scopia ari catedri ti limbili-arbishească shi turtsească, ma lugurseashti că vor adrari niscănti jgljoati ti lărdzeari shi s-hibă bāgati shi-alti limbi cu scupolu să si-apandăsească la niscănti căftări cari tu-aestu momentu nu suntu realizati, maljudză limba armănească.

83. Comitetlu Consultativ easti cu sumenji ti debatili-apreasi shi tensiea tsi s-featsi ti protseslu cari dutsea la pricānushtearea-a Universitatiljei di Tetuva, ca universitati privată după Zăconeia di pi 21 di Yinar, tu-anlu 2004 shi ti shubeili tu niscănti tsercljuri că universitatea pi limba-arbihsească mash va s-priaducă ti ma mari segregatsii. Comitetlu Consultativ u-ari umutea că-aestă pricānushteari va lă-ù da posibilitatea-a inshilor dit comunitatea-arbishească s-yină pănă di educatsii-anală di calitati, tsiva tsi după niscănti videri va s-aibă un efectu contrar di relatsii interretnitsi. Comitetlu Consultativ li urnipseashti-autoritătli s-li ljea tuti metrili-acreditati,

inclusiv pricânshtearea-a curriculumilor shi pricânshtearea-a diplomilor cari va s-da la universitatea di Tetuva.

84. Pi di-altã parti, Comitetlu Consultativ ãl ghiunueashti factul cã Universitatea-a Evropãljei di Notlu-Datã, universiatati privatã, cu asiguripsearea-a educatsiiljei pi-arbisheashti, machiduneashti shi-angleashti, u lishuradzã interactsia-a studentsãlor cu un background etnic ahorghea.

Articul 13

85. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã sum Art. 45 dit Constitutsii, bãnãtorlji-aù ãndreptu s-dishcljidã sculii privatã pi tuti nivelurli-a educatsiiljei, nafoarã di nivelu-a educatsiiljei primarã. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã dishcljidearea di institutsii privati di-aestu tip sã-ndreadzi cu conditsii prividzuti tu zãconi.

86. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã, sh-tsicara cã-atsea nu easti mash ti minoritãtsli, azãptãsearea ti dishcljideari sculii pi nivel di educatsii primarã nu easti tu sinfunilji cu Art. 13 dit Conventsia-cadru. Tsicara cã Comitetlu Consultativ bagã oarã cã dupã Art. 44 dit Conventsia-cadru, cafi-un ari-ndreptu la educatsii pi bazi egali, azãptãsearea ti dishcljideari sculii primari privati ãlji bagã-atselji tsi pricad tu minoritãts natsionali tu-unã pozitsii subordonatã tu raportu cu educatsia pi limbili minoritari (vedz-li comentarii dit Art. 14 di ma-nghios). Comitetlu Consultativ lugurseashti cã situatsia lipseashti s-hibã vidzutã nica 'nã oarã cu ideia ti-mbunãtsari-a educatsiiljei primarã privatã.

Articul 14

87. Comitetlu Consultativ ãl ghunueashti factul cã-ndreptul-a tsilor tsi pricad tu comunitãtsli natsionali pi educatsii pi limbili-a lor tu sculia primarã sh-di mesi easti bãgatã tu Constitutsii (Art. 48).

88. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã, cu tuti-aesti, tu praxã-ari niuidiseri serioasi mutrindalui educatsia pi limbili-a minoritãtslor.

89. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã tu mediili rurali populati cu numir importantu di inshi dit comunitatea turtseascã nu-ari ceasuri pi limba turtseascã ashi cã ficiorlji suntu-anãnghisits s-batã cali tu-alti locãri ma s-vor s-hibã prezentsã la ceasuri pi limba-a lor. Ma di ispetea-a griutãtslor economitsi sh-ti-atsea cã nu-ari infrastructurã, ahtãri cãljuri putsãn pot s-hibã fãpti shi-aestu lucru adutsi ta s-creascã problema cu trãdzearea dit sculii.

90. Comitetlu Consultativ ari informatsii cã s-aù datã cãftãri (cama multi di partea-a comunitatiljei arbisheascã shi turtseascã) ti clasi paraleli suplimentari, inclusiv tu sculia primarã, ma nu furã-aprucheati di partea-a autoritãtslor. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti imoprtantu tu cadrul a Art. 14, paragraflu 2 s-lã si da un tratamentu adecvat a lushtor cãftãri. Comitetlu Consultativ li urnipseashti autoritãtsli s-asiguripseascã niscãnti solutsii cu scupolu cã s-apãndãseascã la cãftãrli-a comunitãtslor minoritari shi s-hibã developati criterii spetsifitsi ti dishcljideari di clasi paraleli pi limbili-a comunitãtslor.

91. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã implementarea-a Art. 14 dit Conventsiã-cadru easti strimtu ligatã cu implementarea-a Art. 12, paragraf 2. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã notili tsi suntu-adratã ma-nsus, mutrindalui ândreptul, cari easti ti-ananghea ti treningu-a dascaljor competentsã shi s-hibã-asiguripsit un material didactic adecvat, s-u lishureadzã adecvat realizarea-a ândreptului a comunitãtslor s-aibã educatsii pi limba-a lor di dada shi s-u-nveatsã limba-aestã.

92. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-ndrepturli tsi suntu-acãtsati tu-Art. 48 dit Constitutsii nu suntu bãgati tu praxã ti comunitatea-armãneascã, romeascã shi-atsea sãrbeascã De facto, Comitetlu Consultativ lo informatsii cari dzãc cã funcsiuneadzã mash ândauuã clasi paraleli di-nvitsari facultativã pi limba romeascã, cãftãrli ti dishcljideari di clasi paraleli suplimentari ti-nvitsari facultativã-a limbãljei armãneascã nu furã-aprubati shi scãdzu numirlu-a clasilor paraleli pi limba sãrbeascã cu-atsea tsi sculari di la prota clasã pãnã la clasa-a patra suntu grupats tu idghea clasã paralelã. Comitetlu Consultativ li urnipseashti-autoritãtsli s-poartã cu-ngãtan cu-anãnghili-a comunitãtslor shi s-lã si da sustsãniri-adecvatã tu-nvitsarea pi limbili minoritari. Ân ligãturã cu inshilji dit comunitatea romeascã, Comitetlu Consultativ u-ari umutea cã Strateghia natsionalã cari sã-dreadzi va s-da niscãnti rezultati, cu programã-adecvatã ti-nvitsari shi pridatã di-un cadru calificat.

Articul 15

93. Comitetlu Consultativ ãl ghiunueashti factul cã, Constitutsia-ali Republica Iugoslavã di ma ninti Machidunia, cum sã spuni ma-nclo sh-tu Hundrata di Ohãrda, ari multi-ndrepturi cari li bagã zãconjli di bazã ti ma mari partitsipari-a comunitãtslor natsionali tu bana publicã.

94. Ma multu, Comitetlu Consultativ u ghiunueashti existarea-a ândrepturilor constitutsionali cari li reflecteadzã interesili-a comunitãtslor tu protseslu di zãconi. Comitetlu Consultativ bagã oarã, ti exemplu cã, Constitutsia bãgã un sistem di magioritati dublã ti-aprucearea-a zãconjlor mutrindalui comunitãtsli natsionali (culturã, ufilisearea-a limbãljei, educatsia, actili personali shi ufilisearea-a simbolurilor). Cu-aestã, ahtãrli zãconji va s-asiguripseascã nu mash magioritati di voturi ma shi magioritatea-a voturilor a comunitãtslor cari nu suntu magioritari tu-ntreaga populatsii. Aestã protsedurã s-adarã shi tu-alidzearea-a Ombudsmanlui, a treilor di-atselji nauuã giudicãtori cari shed tu Tribunalu constitutsional shi-a treilor membri-a Consiliului di tribunal. Comitetlu Consultativ idghea-ashi bagã oarã ti fundarea-a comisiiljei parlamentarã spetsialã, Comitetlu ti relatsii cu comunitãtsli natsionali, tu cari easti garantatã partitsiparea-a comunitãtslor.

95. Cu tinjiseari ti importantsa-a determinãrlor adusi-aminti ma ninti, Comitetlu Consultativ u veadã tendentsia-a oaminjlor politits ti polarizari-anamisa di pãrtiili, cama multu-anamisa di-Arbineshlji shi Machedonjlji shi cã easti ca-dealihea piricljul tu-aesti tsircumstantsã comunitãtsli ma njits ca numir s-hibã exclusi di la debati. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti importantu discutiiljei ti-apãnghisearea-a minoritãtslor shi itsi-altã discutiiljei tu-aestu contextu s-nu hibã monopolizati di pãrtiili polititsi cu tsi va s-hibã exclusi grupili minoritari ma njits.

96. Comitetlu Consultativ u pricânoashti valoarea-a diferitilor formi-a dialogurilor directi cari pot s-hibã-adrati-anamisa di Guvernu shi-organizatsiili cari li reprezenteadzã tuti comunitãtsli, inclusiv comunitãtsli ma njits ca numir. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-aestu tip di dialog easti multu limitat. Comitetlu Consultativ u pricânoashti vrearea-a autoritãtslor s-li discuteadzã problemili cu cari s-agudescu minoritãtsli ma Comitetlu Consultativ idghea-ashi bagã oarã cã easti putsãnã tsircularea-a informatsiilor shi-a informatsiilor directi sh-di partea-a minoritãtslor diferiti aestã s-lugurseashti ca unã problemã-actualã. Ti-atsea Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-autoritãtsli lipseashti s-li-ndreagã cadrili institutsionali sh-di zãconi, cu fundarea-a unliu Consiliù ti minoritãtsli, ti exemplu, cu scupolu s-da posibilitati ti dialog cu organizatsiili cari li reprezenteadzã comunitãtsli diferiti ti-anãghurli tsi li-aù aesti.

97. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã suntu loati ma multi metri ta s-nãinteadzã partitsiparea-a inshilor tsi pricad tu comunitãtsli minoritari tu -administratsia publicã. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã metrili s-shutsã-anamisa di contseptul ti-ndreapta partitsipari cum fu shi prividzutã tu Hundrata di Ohãrda, shi-l ghunueashti factul cã determinãrli s-tulmãcescu tu-un modus flexibil, cu tsi s-da posibilitatea ti crishtearea preagalea-agalea-a partitsipariljei-a inshilor dit comunitãtsli natsionali. Tu-aestã directsii Comitetlu Consultativ bagã oarã cã pi-ningã-alãxerli di zãconi ti reforma, cu sustsãnirea-a Uniiljei Evrupeascã eara-adratã shi-unã schema ti bãgari tu lucru-a inshilor dit comunitãtsli natsionali ti lucru tu servisili publitsi. Comitetlu Consultativ u-ari sumenjea ti griutãtsli tu realizarea-a reformãljei tu chirolu cãndu administratsia publicã s-modernizeadzã shi de facto autoritãtsli s-aflã dininti-a intentsiilor opusi: pi di-unã parti lipseashti sã si scadã numirlu-a administratsiiljei publicã, shi pi di-altã parti s-u promoveadzã bãgarea tu lucru-a inshilor dit comunitãtsli minoritari tu-administratsia publicã, cama multu-Arbineshi. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã-aestu lucru fãr di-altã cã scoati unã tensii.

98. Tu-aestu contextu, Comitetlu Consultativ ãl ghiunueashti progreslu cari easti-adrat pãnã tora tu implementarea-a printsipilor tu sectorlu-a Ministerlui ti lucrì interni shi-ncurajarea-a autoritãtslor sã si continueadzã cu gairetsli ti-ndreapta partitsipari-a comunitrãtslor ma njits ca numir. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-aesti printsipii lipseashti s-hibã bãgati tu tuti sectoarili-a administratsiiljei publicã (inclusiv shi sectorlu ti-apurari). Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti importantu totna s-hibã-adrat monitoring pi nãintarea shi tu-aestu contextu s-potentseadzã rola-a Aghentsiiljei a funtsionarlor di stat, a curi lipseashti sã-lji si da ma mãri ingherentsii tu-aestã directsii.

99. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã partitsiparea njicã la tribunalilii-a inshilor tsi pricad tu comunitãtsli minoritari easti ahorghea ti-nvinrinari.⁹ Comitetlu Consultativ lugurseashti cã pi-ningã determinãrli constitutsionali adusi-aminti mansus cari suntu-n ligãturã cu Tribunalui constitutsional sh-cu Consiliùlu di giudicãtori, easti importantu cã-autoritãtsli s-li ljea tuti metrili posibili atsea sã si-ndreagã shi ma multu tu cazlu-a minoritatiljei romeascã shi-atsea tsi elji nu suntu prezentsã pi nivelurli diferiti-a tribunalilor. Lipseashti cu-ngãtan s-hibã loati niscãnti metri ta sã si-

⁹ Dupã datili statistitsi (nidatati) dit Raportul di stat mash 11.5 % di giudicãtorlji (aleptsã) pricad tu comunitãtsli. Di elji 6.2 % suntu Arbineshi, 0.8 % Turtsã, 1.9 % Armãnji, 0.3 % Machedonji di religii musulmanã, 0.5 % alti persoani di relighii musulmanã, 1.1 % Sãrghi, 0.5 % Caradats, 0.1 % Croats shi 0.1 % Vãrgãri.

asiguripsească transparentă tu protselu-aestu shi s-nu hibă faptă politizari. Comitetlu Consultativ lugurseashti că-aesti metri suntu di mari importantsă ti crishteara-a pistusiniljei publică tu tribunalili-n general (să si veadă notili-n ligătură cu Art. 6 di ma-nsus).

100. Comitetlu Consultativ u ghnueashti reforma-actuală ti detsentralizari, după Zăconea ti-administrarea locală-aprucheată pi 24 di Yinar, tu-anlu 2002 adrată ti natura di-analtă tsentralizari-a sistemului administrativ machedunescu shi impactul a lui negativ di până tora ti-apânghisearea-a minoritățlor, aesti reformi easti limbid că suntu ună mari jgljoată câtă ună ma mari partitsipari-a minoritățlor natsionali tu unitățli administrativi iu eali shi gheografic pricad. Comitetlu Consultativ ahorghea li bagă oară nalili competentsi cari li-ari tora comuna tu cadrul a educatsiiljei shi-u veadi rola importantă-a comitetilor ti relatsii cu comunitățli cari după zăconea lipseashti s-formeadză.

101. Cu tuti-aesti Comitetlu Consultativ lugurseashti că yixearea cadealihea-a importantsăljei-a lushtor reformi shi impactul a lor ti partitsipari poati s-hibă misurati cu ingherentsiili-actuali cari lă si da-a autoritățlor locali. Comitetlu Consultativ lugurseashti că easti multu importantu s-hibă determinati resursili ta s-hibă reforma efectivă tu praxă shi ca ună protă jgljoată lipseashti s-hibă apruchearea-a Zăconiljei ti finantsăli locali, cari di ma multi ori eara-amănată. Tu idghiul chiro, Comitetlu Consultativ potentseadză că protseslu di detsentralizari nu-ù libereadză-autoritatea tsentrală di responsabilitatea ti partitsiparea-a comunitățlor.

102. Comitetlu Consultativ u-ari sumenjea că graduslu-analtu-a neaveariljei lucru tu stat reprezintă ună mari problemă ti tuti sferili-a sutsiitatiljei. Comitetlu Consultativ va ta s-tragă ună-atentsii spetsială ti comunitatea-arbishească shi romească shi ma multu ti muljearea-Arbineasă shi Romă, tu-aestă directsii. Aestă yini dit informatsia dată tu Raportul di stat că neavearea-a lucrului easti cama mari la-aesti dauuă grupi. Cu ghunueari ti initsiativa cari tora s-realizeadză cu Strateghia natsională ti Romlji, Comitetlu Consultativ lugurseashti că-autoritățli lipseashti s-adari shi-alti gairets aestă situatsii s-hibă năstricută. Tu-aestu contextu, li căliseashti-autoritățli la consultatsii cu minoritățli ti cari easti zborlu, ta s-minduească tsi s-adară tu cadrul a strategiiljei ti scădeari-a urfanjiljei cari eara-adrată tu-anlu 2000.

Articul 16

103. Comitetlu Consultativ bagă oară că-anamisa di nomurli diferiti cari lipseashti s-hibă-adusi cu scupolu s-realizeadză complet Acăchisearea di Ohărda easti shi Zăconea ti sinurli-a comunilor. Comitetlu Consultativ bagă oară că zăconea-proectu eara dată tu Parlamentu shi ca rezultat pi-atsea avea niscănti tenzii ligati cu frica că nalili sinuri prividzuti cu nauuă zăconi va u-alăxească componentsa etnică tu unitățli teritorialii. Comitetlu Consultativ lugurseashti că-autoritățli lipseashti s-adară consultatsii ninti s-u-ducă zăconea. Comitetlu Consultativ idghea-ashi lugurseashti că-anda u-analizeadză componentsa etnică-a populatsiiljei tu-aestu contextu, autoritățli lipseashti să si-asiguripsească că rezultatili di la-nreghistrari suntu completati, ma s-hibă lipsită, cu-alti-analizi shi studii ân ligătură cu situatsia-a minoritățlor la nivelu local (vedz-li Notili ghenearali di ma-nghios).

104. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã conflictul dit anlu 2001 adusi la vgarea-a unlu mari numir di oaminji (anamisa di 170. 000) cu tsi s-alãxi componentsa etnicã-a populatsiiljei tu niscãnti-arãdzãmuri. Protseslu di turnari-a tsilor oaminji easti-ahurhit shi s-realizeadzã, tsi ti Comitetlu Consultativ easti unã nãintari pozitivã. Rapoartili spun cã nu suntu etimi tuti conditsiili ti-asiguripseari-a turnariljei shi ma multu ti sigurantsã tu-arãdzãmurli etnic misticati, tsi li bãgã, inclusiv shi inshilji dit minoritãtsli, sã si spunã contra-a turnariljei, tsi bagã nica pi gaile. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã easti esentsial cã tuti conditsiili di cari easti-ananghi ti turnari definitivã s-hibã-asiguripsiti shi-n ligãturã cu-aestã li cãliseashti autoritãtsli macheduneshtsã s-li-adarã tuti jgljoatili di cari easti-ananghi, inclusiv shi colaborarea cu comunitatea internatsionalã, cu scupolu s-hibã-alãxitã clima-a nisigurantsãljei, realã icã minduitã, a tsilor tsi pricad tu minoritãts natsionali. Tu idghiul chiro, lipseashti sã si continueadzã cu cilãstãserli ti deftura adrari-a casilor sh-ti-nyearea-a economiiljei cari cu conflictul armat eara surpatã.

105. Comitetlu Consultativ lugurseashti cã-autoritãtsli lipseashti sã si-asiguripseascã cã cãftarea ti bãgarea-a vizãljei impusã di niscãnti stati vitsini nu va s-adarã problemi nilipsiti (di protsedurã, di finantsi icã di-altã naturã) anda lipseashti sã si-adarã contactili di ningã sinuri, ma multu-anda-i zborlu ti inshi di idghea etnii, culturã shi limbã.

Articul 18

106. Comitetlu Consultativ bagã oarã cã Republica Iugoslavã di ma-ninti Machedonia ari simnatã-acãchiseri bilaterali ti colaborari tu sfera di culturã cu ma multi stati, sh-lã dãmãndã-a autoritãtslor s-mindueascã ti simnarea-a altor ahtãri acãchiseri cu stati vitsini cu cari nica nu suntu simnati.

Articul 19

107. Pi baza-a informatsiilor cari li-ari, Comitetlu Consultativ lugurseashti cã ti implementarea-a lushtui articlu nu-ari canã notã.

IV. VIDERI SHI COMENTÁRI PRINTSIPALI-A COMITETLUI CONSULTATIV

108. Comitetlu Consultativ pistipseashti cà viderli sh-comentarili di ma-nghios va s-hibã di hãiri tu continuarea-a dialoglui anamisa di Guvernu shi minoritàtsli natsionali, ti tsi Comitetlu Consultativ easti la dispozitsii.

Mutrindalui Notili ghenerali

109. Comitetlu Consultativ veadì cà Republica Iugoslavã di ma-ninti Machedonia easti intratã tu reformi di zãconji cari directu-aù influentsã tu-apãnghisearea-a minoritàtslor natsionali. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà lipseashti s-hibã bitisitã reforma tu terminili prividzuti shi s-hibã-asiguripsitã implementarea completã tu praxã.

110. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà turnarea-a sãnãdiiljei anamisa di segmentili diferiti-a populatsiiljei easti-anamisa di prioritãtsli-a autoritàtslor shi Comitetlu Consultativ lugurseashti cà-aestã prioritati easti tu sinfunilji cu gairetsli permanenti sh-cu initsiativili concreti cu scupolu sã si-adarã ma bun nivelu-a tolerantsãljei shi-a interactsiiljei inter-etnicã.

111. Comitetlu Consultativ veadì cà duchearea gheeneralã la-atselji tsi pricad tu minoritàtsli etnitsi ma njits ca numir easti cà elji suntu-alãsats pi mãrdzinjli-a protseslui di reformi initsiat dupã Hundrata di Ohãrda shi lugurseashti cà-autoritãtsli lipseashti s-aadarã sigurantsã cà, cu cafi metru cari va s-hibã loat ma-nelo va s-hibã-acãsatã tu isapi situatsia-a comunitãtslor etnitsi ma njits ca numir.

Mutrindalui Articolu 3

112. Comitetlu Consultativ veadì cà inshilji dit comunitatea-a Eghipteanjlor suntu nihãristusits di nipricãnushtearea-a identitaljei a lor ahorghea di partea-a autoritàtslor shi u spun vrearea s-hibã-acãtsats tu-Acãchisearea-cadru. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà Guvernul lipseashti s-u tinjiseascã identitatea-ahorghea-a lishte comunitati shi s-u-analizeadzã posibila-acãtsari-a lushtui grup tu cadrul a Hundratãljei-cadru.

113. Comitetlu Consultativ veadì cà s-poati s-hibã vidzutã posibilitatea ta s-hibã-acãtsati shi-alti grupuri tu realizarea-a Hundratãljei-cadru pi baza di-articlu dupã-articlu shi lugurseashti cà-autoritãtsli lipseashti s-lu-analizeadzã-aestu lucru tu-acãchiseari cu-atselji interesatslji.

Mutrindalui Articolu 4

114. Comitetlu Consultativ veadì cà ari niscãnti guvi tu niscãnti determinãri di zãconi contra-a discriminãriljei sh-lugurseashti cà-administratsiea lipseashti s-u-analizeadzã posibila lãrdzeari-a determinãrlor ti nidiscriminari.

115. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà Romlji de facto s-agudescu cu discriminarea tu niscãnti sferi ca darea casi, avearea di-asigurarea sotsialã sh-di

sănătati. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà-autoritàtsli lipseashti s-u veagjli situatsia shi s-adarã jgloati-adecevati ti bitisearea-a praxãljei di discriminari.

116. Comitetlu Consultativ veadì cà ari diferentsã sotsio-economicã-anamisa di Romlji shi-alantã populatsii shi lugurseashti cà Guvernul lipseashti s-continueadzã cu cilãstãserli ti etablarea-a Strateghiiljei natsionalã ti Romlji shi s-asiguripseascã un fondu-adecevat ti-aestã strateghii shi s-hibã-adratã unã protsedurã ti evaluari.

117. Comitetlu Consultativ veadì cà Ombudsmanlu ari unã rolã importantã tu identificarea shi-alumta contra-a discriminariiljei, inclusiv a cantselariilor a lui detsentralizati, sh-lugurseashti cà-a lucrului a Ombudsmanlui lipseashti sã-lji si da pricãnushtearea hãrzitã.

118. Comitetlu Consultativ veadì cà ari inshi dit comunitatea-arbisheascã shi romeascã cari suntu nica fãrã tsitãtsenii sh-lugurseashti cà-administratsiea lipseashti s-li-acatsã tu isapi problemili di cari s-agudescu tu protseslu-a naturalizariljei dupã ninti di putsãn chiro aprucheata zãconi ti tsetãtsenii dit Shcurtu, 2003.

Mutrindalui Articolu 5

119. Comitetlu Consultativ veadì cà s-asiguripseashti sustsãniri ti ma multi-asotsiatsii cari lucreadzã pi promovarea-a culturãljei a diferitilor comunitãts, ma ti-atsea sustsãniri reprezentantsãljei-a niscãntilor comunitãts lugursescu cã nu easti isampãrtsãtã. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà lipseashti s-hibã loati shi-alti metri, inclusiv shi-nvãrtushearea-a Directsiiljei ti-afirmari shi developari-a culturilor a comunitãtslor dit cadrul a Ministerlui ti culturã, ta s-nãstreacã-aesti problemi.

120. Comitetlu Consultativ veadì cà-avea plãndzeri di partea-a reprezentantsãlor a comunitatiljei armãneascã ti-atsea cà s-aflã de facto sum asimilari. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà-administratsiea lipseashti s-u-nvãrtusheadzã sustsãnirea-a ljei cu scupolu s-armãnã tu banã identitatea-armãneascã.

Mutrindalui Articolu 6

121. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà lucrili negativi dit conflictul armat nica s-ducea tu sutsiitati shi-aestu lucru lu-adarã ma coplicat protseslu ti-adrari diznãu-a sãnãdiiljei inter-etnicã shi-a acãchiseariljei. Comitetlu Consultativ lugurseashti cà shi-administratsiea tsentralã shi-atsea localã lipseashti s-adarã shi-alti cilãstãseri ta s-li promoveadzã tolerantsa shi relatsiili interetnitsi cu vreari di irinji.

122. Comitetlu Consultativ veadì cà ari un gradus njic di interactsii-anamisa di niscãntili di grupurli etnitsi shi ma multu-anamisa di Machedonjlji shi-Arbineshlji sh-lugurseashti cà easti multu importantu cà-administratsiea s-ljea un bairu di metri ti-alumtari contra-a fenomenului-a sotsietatiljei politizatã tu cadri etnitsi, ma multu tu sfera-a educatsiiljei.

123. Comitetlu Consultativ veadì cà ari cazuri di violentsã pi inshi tsi pricad tu minoritãts, sh-ma multu pi Romlji shi-Arbineshlji, di partea-a ofitsialitãtslor legali di fortsã shi-actsii legali tu-aesti cazuri putsãni ori s-adarã. Comitetlu Consultativ

lugurseashti cà-administratsiea lipseashti s-u-aibã-ngãtan situatsia shi ghini s-li-analizeadzã plãnderli ti violentsã di partea-a politsiiljei.

124. Comiteltu Consultativ veadì cà-ntribarea-a minoritàtslor tu niscãnti raporturi-a mass-mediilor easti-anvãlitã mash di-unã parti. Comiteltu Consultativ lugurseashti cà easti-ananghi shi di-alti metri ti crishterea-a axiljei a mass-mediilor ta s-asiguripseascã raporti balantsati ti-ntribãrli-a minoritàtslor sh-cà-administratsiea lipseashti s-aibã ma mari-ngãtan ti implementarea-a determinãrlor contra-a cljimariljei la hasmã natsionalã, rasialã sh-relighioasã.

125. Comiteltu Consultativ veadì cà mari numir di Romi, Ashcalji sh-Eghipteanji refugats di Cosuva bãneadzã tu conditsii dip oarfãni cari lji-adutsi pi mardzina-a sotsietatiljei. Comiteltu Consultativ lugurseashti cà implementarea-a zãconiljei ti-azil lipseashti s-lji-adarã-atselji tsi pricad tu comunitãtsli s-hãrseascã di statutlu cari lã-ù da posibilitatea ti egalitati shi-apãnghiseari egalã dinintea-a zãconiljei.

Mutrindalui Articolu 8

126. Comiteltu Consultativ veadì cà ari nisãnãdii-anamisa di minoritàtsli mutrindalui protsedura ti reghistrari-a comunitãtslor relighioasi tu sinfunilji cu detsizia dit anlu 1999 ti-anularea-a niscãntilor determinãri di Zãconea ti comunitãts shi grupuri relighioasi. Comiteltu Consultativ lugurseashti cà-autoritàtsli lipseashti s-u limbizascã protsedura cu scupolu s-facã ma lishoarã reghistrarea di diferiti comunitãas relighioasi.

Mutrindalui Articolu 9

127. Comiteltu Consultativ veadì cà-al treilea canal di televiziì cari emiteadzã mash pi limbili-a comunitãtslor easti dit anlu 2002 shi Comiteltu Consultativ lugurseashti cà-administratsiea lipseashti s-li-acatsã tu isapi problemili cu cari s-astãvãrseashti-aestu canal cu scupolu sã si-asiguripseascã un lucru di calitati sh-di hãiri.

128. Comiteltu Consultativ veadì cà determinãrli di zãconi mutrindalui televiziili privati pi limbili-a minoritàtslor caftã programili s-hibã-ndreapti sh-pi macheduneashti piningã limbili-a comunitãtslor shi cà-aestã tu practicã-adarã cheadits ti loarea-a litsentsãljei. Comiteltu Consultativ lugurseashti cà easti-ananghi Zãconea ti difuzii s-hibã revidzutã.

129. Comiteltu Consultativ veadì cà gailelu-a minoritàtslor sh-ma multu-a minoritàtslor ma njijs ca numir ti-actseslu-a lor tu mediumili hãrzashti sh-ma-nclo atentsii.

Mutrindalui Articolu 10

130. Comiteltu Consultativ veadì cà determinãrli constitutsionali mutrindalui ufilisearea-a limbilor li contsãni determinãrli dit Art. 10 dit Acãchisearea-cadru sh-lugurseashti cà-administratsiea sh ma-nclo lipseashti s-defineadzã determinãri di zãconi cari es dit determinãrli constitutsionali tu zãconea cari va s-hibã ti ufilisearea-a limbilor shi-a abetsedilor cum shi s-hibã loati metri ti implementarea-a zãconiljei ti actili personali.

131. Comitetlu Consultativ veadî c  niavearea-a taduc torlor calificats u-adar  ma zori ufilisearea-a al ntor limbi madan atsea macheduneasca tu protsesili di giudicari tsi easti un  determinari dit z cone  penal  shi lugurseashti c -autorit tsli lipseashti s-u trateadz -aest  problem  cu prioritati, sh-ma multu cu-asiguripseari di programi spetsializati ti treningu ti traduc tori.

Mutrindalui Articolu 11

132. Comitetlu Consultativ veadî c  ari problemi mutrindalui actili personali shi-atsea transcriptsia fonetic -a numilor a pearsoanilor dit comunitatea turtseasc  cum shi numi cari tu chirolu tricot cu zori fur -al xiti. Comitetlu Consultativ lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-adar  jgljoati-adecevati s-u da posibilitatea tu ufilisearea-a abetsed ljei-a limb ljei ofitsial , numili-a inshilor tsi pricad tu comunit tsli s-hib -ngrâpsiti tu forma fonetic -a lor shi s-hib  dat  posibilitatea c  persoanili-a curi numi fur  cu zori-al xiti tu chirolu tricut sh-li toarnă tu forma orighinal .

133. Comitetlu Consultativ veadî c -alanti limbi pining -atsea macheduneasca cari-avea statut ofitsial suntu puts n ufilisiti tu praxa-a ufiliseariljei-a numilor locali shi-a l ntor seamni topografitsi sh-lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-u-analizeadz -aest  problem .

Mutrindalui Articolu 12

134. Comitetlu Consultativ veadî c  ari un  manifestari di nitolerants -anamisa di scularlji Machedonji shi-Arbineshi ma multu m trindalui  ntribarea ti sculiili misticati sh-lugurseashti c -administratsiea lipsheasti s-u-aib  ti scupo lishurarea-a contactilor anamisa di scularlji atumtsea-anda ljea nisc nti metri tu sfera-a educatsiiljei, inclusiv shi promovarea-a c nushteariljei individual -a limbilor tsi s  zbur scu tu-ar dz mlu.

135. Comitetlu Consultativ veadî c  Directsia tu Ministerlu ti educatsii cari lucreadz  cu educatsia-a minorit tslor nu-ari capatsitati institutsional  ghini ta s-eas -n cap cu problemili shi Comitetlu Consultativ lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-u-analizeadz -aest  situatsii.

136. Comitetlu Consultativ veadî c  suntu lipsiti shi-alti cil st seri ti n stritsearea-a problemilor cu neavearea-a c rst lor pi limbili-a comunit tslor shi-a cadrului didactic calificat.

137. Comitetlu Consultativ veadî c  ari un gradus njic di-ngr pseari shi-un gradus analtu di-al sari-a sculiiljei primar -anamisa di scularlji Romi sh-lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-u trateadz -aest  problem  tu Strateghia natsional  ti Romlji, tu consultatsii cu p rints lji shi s-aib -ng tan ti ananghili-a ficiorlor.

138. Comitetlu Consultativ veadî c  easti mari numirlu di-al sari-a sculiiljei primar  sh-di mesi di partea-a scularlor dit comunitatea-arbisheasc  shi turtseasca sh-lugurseashti c -administratsiea lipseashti di-aproparea s-li-analizeadz  furnjiili ti-aest  situatsii shi s-ljea nisc nti metri ti-ndridzara-a lishtei situatsii.

139. Comitetul Consultativ vede că băgarea-a cvotilor tu educatsia-analtă ti-ndreapta prezentsă la-ngrăpseari ti tuti comunitătsli nu-l criscu numirlu-a Romilor sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-adară monitoringu pi situatsia cu scupolu ea ta s-hibă năstricută.

Mutrindalui Articolu 13

140. Comitetul Consultativ vede că leghislatsia di-acasă nu-alasă s-aibă educatsii primară privată shi că-aestă situatsii adară minoritătli s-nu poată sh-lu realizeadză-ndreptul ti educatsii pi limba-a lor. Comitetul Consultativ lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-u mutrească diznàu posibilitatea ti educatsii primară privată.

Mutrindalui Articolu 14

141. Comitetul Consultativ vede că ari căftări di partea-a comunitatildei turtsească shi-arbisheasca ta s-dishcljidă clasi paraleli suplimentari pi limbili-a lor sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-li mutrească cu-ngătan ananghili-a minoritătlor tu-aestă sferă shi s-bagă criterii mutrindalui dishcljidearea-a clasilor paraleli pi limbili-a comunitătlor.

142. Comitetul Consultativ vede că easti shcurtă educatsia pi limba-armănească, romeasca shi sârbeasca sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-da sustsăniri-adevcată tu-aestă directsii.

Mutrindalui Articolu 15

143. Comitetul Consultativ vede că ari informatsii sh-consultatsii limitati cu minoritătli di partea-a autoritătlor sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-u-analizeadză posibilitatea ti-adrari-a contactului directu cu organizatsiili cari li reprezenteadză comunitătli diferiti, inclusiv shi posibilitatea ti-adrari-a unui Consiliu ti minoritătli.

144. Comitetul Consultativ vede că băgarea-a printsipilor ti partitsiparea egală tu legislatsia di-acasă avea ti scupo s-asiguripsească partitsipari-a comunitătlor tu-administratsia publică după prezentsa protsentuală sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-continueadză cu cilăstăserli ti implementarea-a determinărlor, inclusiv shi-a minoritătlor ma njits ca numir, tu tuti sectorili-a administratsiildei publică.

145. Comitetul Consultativ vede că shcurta partitsipari ică-anda easti zborlu ti Romlji, neavearea-a itsi turlii di partitsipari-a comunitătlor tu tribunalili easti evidentă shi Comitetul Consultativ lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-ljea metri cari va s-agiută la-ndridzearea-a lishteii problemă pi tuti nivelurli-a tribunalilor.

146. Comitetul Consultativ vede că protseslu di detsentralizari initsiat cu-apruchearea-a zăconiljei ti-administarea locală dit anlu 2002 lipseashti s-asiguripsească ma mari partitsipari-a comunitătlor sh-lugurseashti că-administratsiea lipseashti s-u bitisească reforma tu-aestă sferă, inclusiv shi tu sfera di finantsă ca prioritati.

147. Comitetlu Consultativ veadî c  partitsiparea efectiv -a inshilor dit minorit tsli, ma multu muljerli Arbineasi shi Romi tu bana economic , arm ni sh-ti ma-nclo ca shcurt  shi Comitetlu Consultativ lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-continueadz  cu cil st serli ti-ndridzeari-a lishteî problem -anamisa di-altili shi prit activit ts di-arad  ca ti exemplu Strateghia natsional  ti Romlji.

Mutrindalui Articolu 16

148. Comitetlu Consultativ veadî c  nisc nts  inshi tsi pricad tu minorit tsli natsionali lu spusir  gailelu mutrindalui impactul tsi poati s-hib  negativ di ispetea-a Z coniljei ti sinurli-a comunilor pi balants  etnic  pi unit tsli teritorialî sh-lugurseashti c -administratsiea lipseashti s-bag  ma mari-atentsii pi-aesti noti shi s-consulteadz  cu minorit tsli ninti c -aest  z coni s-hib -adus .

V. NOTI FINALI

149. Comitetlu Consultativ lugurseashti c  notili dati ma-nghios li spun lucrili printsipali-a mindueariljei momental  sh-di-aoa pot s-hib  ufilisiti ca bază-a concluziilor shi-a recomand rlor cari lipseashti s-hib -aprucheati di partea-a Consili ului di minshtsr .

150. Comitetlu Consultativ  l ghiunueashti factul c -al xerli constitutsionali sh-leghislative adrati p n  tora, tu sinfunilji cu Hundrata di Oh rda, u bagar  baza ti-un  ma bun -ap nghiseari-a minorit tslor, anamisa di-altili, cum tu sfera-a ufiliseariljei-a limbilor, a educatsiiljei shi-a partitsipariljei, cu b garea-a printsiplui ti partitsiparea egal -a minorit tslor, pi tuti nivelurli-a administratsiiljei public .

151. Autorit tsli lipseashti s-continueadz -apufusit cu reforma-ahurhit  ti-ap nghisearea-a comunit tslor: bitisearea-a protseslui di detsentralizari, ufilisearea-a limbilor shi-a abetsedilor shi-adutsearea-a altor determinari tu sfera-a nidiscriminariljei lipseashti s-hib  sferili printsipali ti lucru, cu tsi va s-completeadz  sh-va să-nv rtusheadz  cadrul leghislativ di tora. Tu-aestu contextu, autorit tsli lipseashti s-aib -ng tan sh-ti situatsiea-a comunit tslor ma njits ca numir.

152.  ncurajarea-a ac chiseariljei un -alant  shi-a dialoglui inter-cultural arm ni di importants  vital  ti coezia sotsial  di m ni tu statlu tu cari ea eara surpat  cu conflictul armat dit anlu 2001. Tensia interetnic  tsi s-veadi, ma multu-anamisa di populatsia ma tinir , bag  gaile shi spuni ti existarea-a ma multilor barieri anamisa di comunit tsli diferiti, ma multu-anamisa di Arbineshlji sh-Machedonjlji. Lipseashti s-hib -adrati sh-alti cil st seri ta s-hib -ncurajat  interactsia-anamisa di componentili diferiti-a sotsiitatiljei shi ma multu tu cadrili-a educatsiiljei, iu c nushtearea-a limbilor dit reghion lipseashti s-hib -ncurajat .

153. Lipseashti s-hib  loati shi-alti metri ta s-acats  tu iaspi shi-nvitsarea pi limbili minoritari, tsi fu spus  di partea-a ma multilor comunit ts, ma multu-atsea arbisheasca shi turtseasca. Tu-aestu contextu-az pt searea ti dishcljideari sculii primari privati lipseashti s-hib  vidzut  dizn u.

154. Discriminarea tsi u-ar vda inshilji dit comunitatea romeasc  s-adra tu ma multi sferi, shi ea spuni ti marea diferents  sotsio-economic -anamisa di-aest  comunitati shi-alanti comunit ts. Greut tslu suntu nai ma evidenti tu sfera-a b gariljei

tu lucru, a casilor, a protectsiiljei di sănătati shi-a educatsiiljei. Easti-ananghi cà-administratsiea s-adară niscănti jgljoati ti-mbunătsarea-a situatsiiljei-a tsilor tsi pricad tu-aestă comunitati, tu cadrul a adratăljei strateghii natsională.

155. Easti-anaghi s-hibă loati niscănti metri mutrindalui mediumili cu scupolu s-hibă-ncurajat actseslu-a minoritătlor tu mass-media. Tu sfera di cultură lipseashti s-hibă loati metri ti tsăneari sh-năintari-a culturăljei, ma multu cultura-armănească lipseashti s-hibă-nvărtusheată.

156. Lipseashti s-hibă loati niscănti metri ta s-adară di-arada consultatsii pi nivel institutsional cu minoritătli ti-ntribărli cari suntu importanti ti elji.

REZOLUTSIA ResCMN(2005)4

Ti implementarea-a Conventsiiljei cadru ti-apânghisearea-a minoritâtslor natsionali tu Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti

(Apruheatã di Comiteltu di minishtsrã pi ...2005, tu ... shedintsa-a vitseminishtsrãlor)

Comitetlu di minishtsrã, sum conditsiili-a articulilor 24-26 dit Conventsia cadru ti-apânghisearea-a minoritâtslor natsionali (ma-nclo Conventsia cadru);

Avândalui tu videari Rezolutsia (97) 10 di pi 17 di Yizmâciunji 1997, cari li da regulili tsi suntu apruheatu di Comiteltu di minishtsrã pi contractili di monitoring sum articulili 24-26 dit Conventsia cadru;

Avândalui tu videari regula ti votari apruheatã tu contextual a apruheariljei-a Rezolutsiiljei (97) 10;

Avândalui tu videari instrumentul ti ratificari dat di Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti, pi 10 di Apriir, 1997;

Cu-adutseari-aminti cã Guvernul ali Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti lu deadi raportul a ljei tu tinjia-a protlui monitoring a Conventsiiljei cadru pi 23 di Yizmâciunji, 2003;

Iu Comiteltu Consultativ u-apruche cãlisearea-a Guvernului ali Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti s-pitreacã unã delegatsii ta s-adunã informatsii suplimentari tu Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti, shi-aestã andamasi s-featsi tu iamea di 8-12 di-Andreu, 2003;

Iu minduearea-a Comiteltui di minishtsrã ti implementarea-a Conventsiiljei cadru tu Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti eara apruheatã pi 27 di Mai, 2004 shi deapoea fu pitricutã pãnã di reprezentantsãlji ali Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti, a fu pitricutã shi pãnã di reprezentantsãlji permanentsã-a tutãlor statilor membri ca documentu CM (2004) 145;

Iu Guvernul ali Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti li deadi comentãrli-a ljei scriati pi minduearea-a Comiteltui di minishtsrã, aesti comentãri scriati furã pitricuti la reprezentantsãlji permanentsã-a tutãlor statilor membri ca un *adendu* pi documentul CM (2004) 145, datat di pi 11 di shcurtu, 2005;

Verificândalui minduearea-a Comiteltui di minishtsrã shi comentãrli scriati-a Guvernului ali Republica Machedonia dit Iugoslavia di ma ninti;

Idghea-ashi avândalui tu videari comentârli-a alântor guvernî:

1. li-aproachi aesti concluzii-n ligature cu implementarea-a Conventsiiljei cadru tu Republica Machedonia dit Iugoslaviea di ma ninti;
 - Conditisiili constitutsionali shi leghislativi importanti adrati pânã tora tu sinfunilji cu Hundrata di Ohârda li bagã fondatsiili pi ma mari apânghiseari-a minoritâtslor, *interalia*, tu sferi ca ufilisearea-a limbilor a minoritâtslor, educatsii shi partitsipari, cu prezentarea-a printsiplui ti reprezentarea egalã-a minoritâtslor pi tuti nivelili-a administratsiiljei publicã;
 - Aesti reformi pozitivi lipseashti s-continueadzã shi ma-nclo, bågari oarã cu tinjii ti ufilisearea-a limbilor shi-a abetsedilor shi adaptarea-a garantiilor suplimentari ta s-asiguripseascã unã egalitati completã sh-efectivã shi cã, cadrul legal existentu easti completat shi consolidati. Explicãri importanti lipseashti s-hibã loati dit situatsia-a minoritâtslor ma njits ca numir tu-aestu contextu.
 - Sh-piningã tuti eforturli tsi s-featsirã ti-mbunitsarea-a situatsiiljei a Romilor, di dealihealui problemi-armãn ântribarea-a discriminariiljei tsi s-ducheashti tu ma multili sferi cãtã inshilji tsi-lji priced a lishtei comunitati. Aestã zburashti ti ma multi deferentsã sotsio-economitsi-anamisa di elji shi-alantã populatsii. Griutãtsli suntu sh-ma multu limbidi tu sfera-a intrariljei tu lucru, lucrili familiari, sãnãtatea shi educatsiea. Easti importantu cã tuti jgljoatili tsi suntu lipsiti s-hibã-adrati ta sã si facã ma bunã situatsiea-a inshilor cari lj-pricad a lishtei comunitati, pi baza-a nauuãljei Strateghii-cadru natsionalã ti romlji.
 - Cilãstãseri ti ma-nclo suntu lipsiti-n ligaturã cu mediili, ta sã si da indati ti-agiundzeari pãn di mediili-a inshilor cari lã priced a minoritâtslor. Tu sfera-a culturãljei sã si ljea metri ti vigljearea shi developarea-a culturilor a minoritâtslor, inclusiv shi sãsi-nvãrtusheadzã cultura-a Armãnjlor.
 - Datili sughestii actsentati tu sfera di consultatsii lipseashti s-hibã loati tu videari ca metri ti sustsãneari-a consultariiljei di-aradã pi nivel institutsional cu minoritãtsli cãndu-i zborlu ti problemili-a lor.

1. Tu contextul di-aprucheari-a Rezolutsiiljei (97) 10 di pi 17 di Yizmãciunji, 1997, Comiteltu di minishtsrã u-apruche shi-aestã regulã: "solutsii ca continuari-a articulilor 24.1 shi 25.2 dit Conventsia cadru va s-ljea tu videari ta s-hibã aprucheari ca 2/3 di reprezentantsãlji-a pãrtsãlor contractanti cari-l da votlu-a lor, inclusiv shi ma marea

parti di pãrtsãli contractanti bãgati s-hibã prezenti la Comiteltu di minishtsrã, s-voteadzã TI.

2. Recomandeadzã cã “Republica Machedonia dit Iugoslaviea di ma ninti” s-aibã-ngãtan cum lipseashti ti solutsiili dati tu partea unã di ma-nsus, deadun shi cu comentarii shi minduerli-a Comiteltu Consultativ.
3. Lj-da indati-a Guvernlui ali “Republica Machedonia-a Iugoslaviiljei di ma-ninti”, dupã Rezolutsiea (97)10:
 - a) Su-l ducã ninti dialoglu deadun shi cu Comiteltu Consultativ;
 - b) Dipriunã su-l informeadzã Comiteltu Consultativ ti metrii tsi-a s-hibã loati, a-n ligature cu solutsiili shi recomandãrli dati tu pãrtsãli unã shi dauuã di ma-nsus.